

ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCIETÍ

Manuál globálního rozvojového vzdělávání

ČESKO **PROTI** **LEVNÉ** CHUDOBE

- 1,2 miliardy lidí žije pod hranicí extrémní chudoby. Nejvíce zasaženy jsou děti a ženy.
- 30 tisíc dětí zemře denně v důsledku extrémní chudoby.
- 100 milionům dětí je upřeno základní lidské právo – právo na vzdělání.
- Ženy v rozvojových zemích vydělávají průměrně dvakrát méně než muži.
- 1600 matek denně zemře v důsledku porodních komplikací, 300 milionů žen trpí dlouhodobými zdravotními následky po porodu.
- Více než 1 miliarda lidí nemá přístup ke zdroji pitné vody.
- 3 miliony lidí ročně zemřou na AIDS, skoro 5 milionů se každoročně nakazí virem HIV.
- Kvůli vysoké ochraně trhů hospodářsky rozvinutých zemí přicházejí rozvojové země o 100 miliard dolarů ročně – asi dvakrát tolik, co dostanou v rámci rozvojové pomoci.

ČESKO CHUDOBE

„Vynaložíme maximální úsilí na to, abychom osvobodili všechny muže, ženy i děti z drtivých a ponižujících podmínek extrémní chudoby, kterým je v současnosti vystavena více než miliarda lidí. Jsme odhodláni každému poskytnout právo na rozvoj a osvobodit celý lidský rod od nedostatku.“

**Deklarace tisíciletí
Září 2000**

Přijato 189 členskými státy OSN

CZECH REPUBLIC DEVELOPMENT COOPERATION

Tato brožura byla vydána s podporou Ministerstva zahraničních věcí ČR.
Obsah publikace nemusí vyjadřovat stanoviska MZV ani nezakládá odpovědnost z jeho strany.

Vydala Nadace Divoké husy
Domažická 15, 130 00 Praha 3
www.divokehusy.cz
v roce 2006.
2. upravené vydání.

Redakce: Tomáš Tožička, Pavel Chmelař

Spoluautoři textů: Ondřej Horký (úkol 3), Pavel Chmelař (2, 9, 12, 13, 18), Petr Lebeda (12, 13) Tereza Němečková (2),
Robert Stojanov (úkol 1, 2, 5-11, 13, 14, 16, 18), Tomáš Tožička (12, 13, 15, 17)
Autoři boxů: Pavel Chmelař (str. 13, 10, 15, 21, 23, 30, 33), Tomáš Tožička (29, 34, 36, 35)

Fotografie: Michael Špička a Petr Holeček (titul, zadní strana, přední předsádka, str. 17 a 27),
Pavla Začalová (zadní předsádka), Jiří Hejkrlik (přední předsádka),
Malcolm Linton/Getty Images (str. 19), archiv EAP (str. 25)

Kresby: Social Watch (str. 13, 15, 21, 25, 32), Gabor (27)

© Nadace Divoké husy, 2006

Kopírování a rozšiřování publikace a využívání textů různými způsoby
za účelem šíření informací o rozvojové problematice
je povoleno bez souhlasu vydavatele.

OBSAH

Pár slov úvodem	4
Rozvojové cíle tisíciletí	
1. cíl: Odstranit extrémní chudobu a hlad	6
Úkol 1: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den.	6
Úkol 2: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem.	8
2. cíl: Dosáhnout základního vzdělání pro všechny	10
Úkol 3: Do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu.	10
3. cíl: Prosazovat rovnost pohlaví a posilít roli žen ve společnosti	12
Úkol 4: Do roku 2005 odstranit nepoměr pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávacího systému.	12
4. cíl: Snížit dětskou úmrtnost	14
Úkol 5: Do roku 2015 snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do věku pěti let.	14
5. cíl: Zlepšit zdraví matek	16
Úkol 6: Do roku 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti.	16
6. cíl: Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi	18
Úkol 7: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS.	18
Úkol 8: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných onemocnění.	20
7. cíl: Zajistit udržitelný stav životního prostředí	22
Úkol 9: Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů.	22
Úkol 10: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně.	24

Úkol 11: Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů). **26**

8. cíl: Budovat světové partnerství pro rozvoj **28**

Úkol 12: Dále rozvíjet obchodní a finanční systém založený na otevřenosti, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni). **28**

Úkol 13: Řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (přístup na trh pro vývoz z těchto zemí bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci ze strany vyspělých zemí, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.). **31**

Úkol 14: Řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států **33**

Úkol 15: Komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem dosažení udržitelnosti zadlužení z dlouhodobého hlediska. **34**

Úkol 16: Ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit a realizovat strategie směřující k zajištění slušné a tvůrčí práce pro mladé lidi. **33**

Úkol 17: Ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích. **37**

Úkol 18: Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblastí. **38**

Zdroje a další informace **39**

Seznam zkratk **40**

Tabulková příloha **40**

Požadavky kampaně Česko proti chudobě **42**

Racionalizace rozvojové spolupráce **45**

Citáty **48**

Pár slov úvodem

V září roku 2000 na Summitu tisíciletí všech 189 členských států OSN spolu s Vatikánem a Švýcarskem ztvrdilo své odhodlání odstranit extrémní chudobu na naší planetě, její příčiny a následky do roku 2015. Základní osnovou se stalo 8 rozvojových cílů rozpracovaných do osmnácti úkolů. Ačkoliv jsou Rozvojové cíle tisíciletí z různých stran kritizovány pro opomenutí určitých témat, úspěch představuje už jen ten holý fakt, že se na nich 191 států světa shodlo a k jejich plnění se zavázalo.

Tento manuál ve stručnosti představuje jednotlivé cíle a úkoly, jejich plnění v rámci uplynulých pěti let a problémy, které je nutno překonat k jejich dosažení. Naleznete zde odkazy na webové stránky, kde se v případě zájmu můžete seznámit s danou problematikou hlouběji.

Více efektivnější pomoci a spolupráce

Celosvětová snaha bojovat s extrémní chudobou ve světovém měřítku není nová a na půdě OSN se diskutuje od počátku padesátých let. Nejčastěji se projevovala ve snaze zvýšit financování tzv. rozvojové pomoci, což se ovšem nedařilo a nedaří. Již v padesátých letech vedla tato snaha k tomu, že bylo navrženo, aby bohaté země přispívaly jedním procentem svého HDP na rozvoj chudých zemí, což bylo nakonec schváleno na Konferenci OSN pro obchod a rozvoj v roce 1964. Toto číslo bylo ovšem stále častěji napadáno a tak v r. 1969 navrhla Světová banka 0,7 % HDP na rozvojovou pomoc. K tomu se také zavázalo Valné shromáždění OSN v roce 1970. Jakkoli je tento závazek neustále opakován na konferencích a Valných shromážděních OSN, je dnes většina bohatých zemí daleko za těmito závazky.

Mezi takové země patří i Česká republika, která své výdaje na rozvojovou spolupráci navyšuje jen velmi pomalu, odmítla se připojit k závazkům zemí původní patnáctky EU a vy-mohla si výjimku pro nižší plnění naší rozvojové spolupráce. Česká bilaterální rozvojová spolupráce navíc trpí velkou institucionální roztržštěností, která brání efektivnímu a správně cílenému využití vynakládaných prostředků. Proto se kampaň Česko proti chudobě ve volebním roce zaměřila především na podporu vzniku rozvojové agentury, která by sjednotila rozvojovou strategii naší země a dala jí jednotící cíl.

Oddlužení

Dalším kritickým bodem rozvoje se stala začarovaná spirála katastrofální zadluženosti. Chudé i středně bohaté země se dostaly do dluhové pasti, aniž by se jí mohly nějak vyhnout. Ropné krize a závratný nárůst cen ropy v důsledku válek na blízkém východě spolu s propady cen surovin jsou hlavním důvodem dluhové krize. Studená válka, v níž mocnosti na obou stranách podporovaly diktátory bez ohledu na jejich skutečné činy, což mnohdy vedlo k vyčerpávajícím občanským válkám, spolu s naivistickými vládními koncepcemi a korupcí situaci jen dále zhoršily. Na korupci musí ovšem být dva, korumpující a korumpovaný. Korupčnímu tlaku firem, jejichž příjmy mnohonásobně převyšují rozpočty chudých zemí, se odolává jen těžko. Přes sliby o oddlužení, které daly mezinárodní finanční instituce v roce 1996 a státy G7 v roce 1999, se do dnešního dne dostalo k reálnému oddlužování pouze 18 států.

Obchod podle pravidel

Mezinárodní obchod je důležitým nástrojem na cestě k rozvoji. Bohužel právě ten je

díky protekcionismu bohatých států největší překážkou boje s globální chudobou. Obrovské finanční prostředky věnované v bohatých zemích na zemědělské dotace nejenže znemožňují konkurenci jinak levnějších produktů z méně rozvinutých zemí, ale při vývozu likvidují celá národní a makroregionální hospodářství. Světová obchodní organizace nadto zatím neprokázala schopnost těmto negativním jevům čelit. Důležitým faktorem však není jen globální obchod, ale také posilování obchodu na úrovni makroregionů a samozřejmě podpora obchodu lokálního. K tomu je však potřeba zajistit dostatek financí, které nedokáže přinést privátní bankovní systém. K podpoře místního podnikání je proto nezbytné podporovat i lokální mikroúvěrové systémy.

Live 8 a světová kampaň proti chudobě

V roce 2005 jsme byli svědky obrovské mezinárodní kampaně na podporu boje s globální chudobou. Celosvětově organizované koncerty pod vedením legend hudební scény ukázaly rozsáhlou podporu těmto myšlenkám. Nešlo jen o extatický zážitek a pocit sounáležitosti během famózních koncertů, nebo o deklaraci souhlasu prostřednictvím nošení bílých pásek. Hlavním smyslem bylo dosáhnout skutečného zlepšení životních podmínek více než miliardy lidí, kteří žijí pod hranicí extrémní chudoby, v naprosté většině v chudých zemích. Přes velké naděje se očekávání organizátorů a účastníků nesplnila a zasedání G8 i summit OSN ukázaly pokračující váhavost a neschopnost řešit současné problémy.

Česko proti chudobě

Součástí mezinárodní kampaně je také akce Česko proti chudobě. Jedná se o dosud největší společnou aktivitu českých občanských iniciativ, které se účastní nejen sítě sdružující organizace zaměřené na rozvojovou

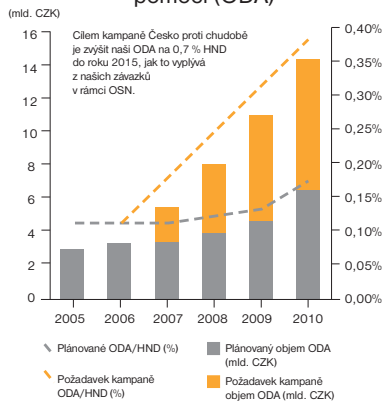
pomoc, jako je české Fórum pro rozvojovou spolupráci či Asociace pro FAIRTRADE, ale i sdružení ekologických organizací Zelený kruh. Nad společnými politickými požadavky se sešlo na 35 organizací. Přestože každá organizace hledá vlastní způsob řešení, přestože ne na každou partikulární otázku mají stejný názor, přes rozdíly v náboženském vyznání či politické příslušnosti se sjednotily, aby společně prakticky i politicky přispěly k řešení nejpálčivějšího problému současnosti, který stále více rozděluje naši planetu. Tím problémem je, jak se shodlo 147 hlav států a společně 191 zemí, chudoba a marginalizace celých kontinentů.

Kampaně vedou k mobilizaci našich myslí skrze společné zážitky a spolupráci. Změna, k níž jsme vyzvání Deklarací tisíciletí a jejími požadavky (Rozvojovými cíli), však spočívá v každodenní práci – politiků, úředníků, mezinárodních institucí a nevládního i privátního sektoru. Tato změna ovšem nebude uskutečnitelná, pokud nebude mít za sebou podporu občanů.

Hlavním cílem naší kampaně Česko proti chudobě je tuto podporu získat.

Tomáš Tožička

Výhled české zahraniční rozvojové pomoci (ODA)

1. cíl:

Odstranit extrémní chudobu a hlad1.
úkol

Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den.

V roce 2000 muselo zhruba **1,2 miliardy** lidí vystačit s denním příjmem nižším než jeden dolar. Právě tato hranice odpovídá dle definice Světové banky tzv. extrémní (někdy též absolutní) chudobě. V současnosti je údajně o 100 milionů extrémně chudých méně, ovšem na polovinu světové populace (přes 3 miliardy) připadá částka nižší než dva dolary na den.

Co do poklesu počtu extrémně chudých mezi lety 1990 a 2001 vedou země východní, jižní a jihovýchodní Asie a severní Afriky. V Asii „zachraňuje“ statistiky bezkonkurenčně se rozvíjející Čína. Pokud se tempo poklesu nezastaví, cíl snížit počet chudých na polovinu je reálný.

Zato v subsaharské Africe, Latinské a střední Americe nedošlo ke kvantitativním změnám. V západoasijských, středoasijských a východoevropských zemích, Rusko nevyjímaje, extrémně chudých přibýlo. V nejpostiženější subsaharské Africe jich roku 2001 žilo **330** miliónů, což představuje **46 %** všech obyvatel této oblasti.

Důsledky chudoby

Mezi hlavní důsledky chudoby patří masivní migrace (buď uvnitř domovského státu, anebo do bohatších zemí), lov divokých (často ohrožených) druhů zvířat na maso (namátkou šimpanzů), kriminalita - včetně

obchodu s lidmi a dětskými otroky. Neméně závažnými jsou také dopady na životní prostředí jako např. odlesňování a znečišťování zdrojů pitné vody.

Na světě žije 2,2 miliardy dětí, pod hranicí chudoby jich žije 1 miliarda. Každé druhé dítě na této planetě je připraveno o své dětství v důsledku chudoby – ohroženo podvýživou nebo hladem, AIDS a dalšími nemocemi.

V relativně bohatších zemích způsobuje chudoba vyloučení ze společnosti, čímž se jen zvyšuje riziko radikalizace těchto skupin a jejich angažovanost v extrémistických či přímo teroristických organizacích.

Chudoba je ve své podstatě bludným kruhem – její důsledky se pro další generace stávají samotnými příčinami tohoto socioekonomického statutu.

Příčiny chudoby

Cestou ke splnění vytčeného limitu je bezesporu odstranění příčin chudoby.

První skupinu představují historické faktory jako kolonialismus, otrokářství, rasová segregace apod.

Druhou pak politické: ozbrojené konflikty, závislost na rozhodování cizích vlád, nad-

národních korporací či mezinárodních institucí (Světové obchodní organizace, Mezinárodního měnového fondu, Světové banky), zkrátka „neokolonialismus“, vysoce korupční vnitropolitické prostředí, autoritářské a diktátorské režimy, nevyhmatelnost práva včetně lidskoprávních norem.

Z ekonomických příčin stojí za pozornost zejména vysoká zadluženost rozvojových zemí, nízké a kolísající ceny přírodních zdrojů, surovin a zemědělských produktů na světových trzích, exportní portfolio složené pouze z několika málo komodit, vysoká nezaměstnanost a nedostačující dopravní a technická infrastruktura.

Demografickými faktory jsou pak: vysoká hustota obyvatelstva (Rwanda, Indie, Čína, Indonésie, delty Nilu, Nigeru a jiných řek), absence záchranné sociální sítě, kulturní a náboženské tradice, nízké vzdělání atd.

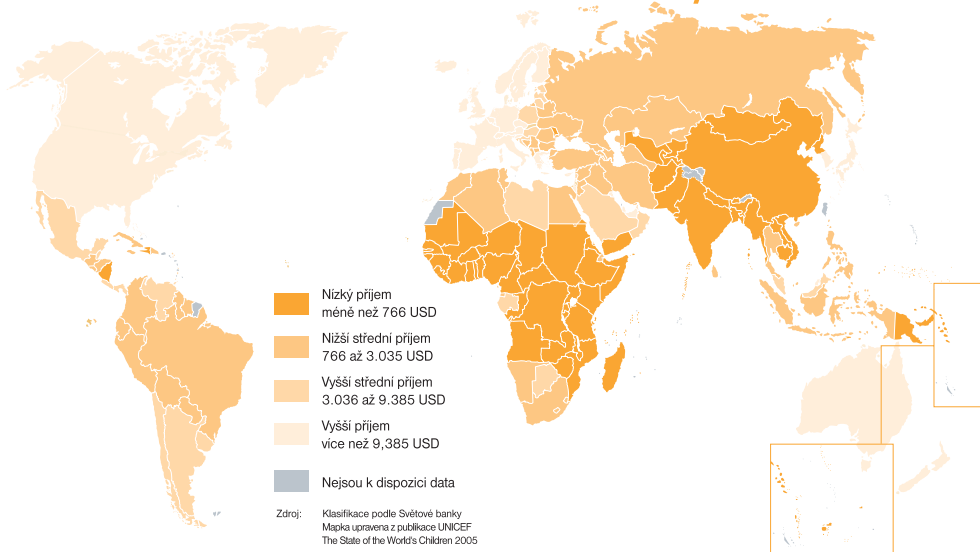
Environmentální příčiny zastupuje kupř. opět vysoká hustota obyvatelstva, odlesňování, následná eroze půdy, dezertifikace, znečištění vody, půdy a ovzduší.

Za zmínku stojí také nedostatečná zdravotní péče a nerovné postavení žen – tím je de facto polovině populace bráněno ve vytváření bohatství společnosti.

Z uvedeného vyplývá, že vývoj procesu snižování počtu extrémně chudých do velké míry závisí na ekonomickém růstu rozvojových zemí. Ten však sám o sobě není zárukou zvýšení kvality života, což dokládá nejméně stát Latinské Ameriky. Nedílnou součástí nápravy poměrů je spravedlivé rozdělení příjmů, ale též redukce populační exploze.

Pokud se chudobu nepodaří vymýt, bude mít i nadále značně destabilizující dopad na celosvětovou politickou situaci.

HND na obyvatele 2003

1. cíl:

Odstranit extrémní chudobu a hlad2.
úkol

Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem.

800 milionů lidí

Počet trpících hladem stagnuje na úrovni 800 milionů lidí – podobně jako před pěti lety – což odpovídá přibližně 17 procentům populace rozvojových zemí. Oproti letům 1990 až 1992, kdy byl podíl odhadován na 20 procent (cca 817 milionů), tedy došlo pouze k mírnému poklesu. Globálně se během 90. let minulého století počet podvyživených lidí snížil jen o 19 milionů.

Nyní spadá do této kategorie třetina populace v oblasti subsaharské Afriky (třebaže zde její míra klesá) a 27 % obyvatel Oceánie a střední Asie. S populační explozí narůstají absolutní počty hladovějících. V Indii je dnes hladem postiženo zhruba 200 milionů, v již zmíněné subsaharské Africe o dva miliony lidí méně.

Kolem 60 procent úmrtí dětí v rozvojovém světě souvisí s podvýživou. Každých pět vteřin tak zemře jedno dítě – ročně více než 6 milionů.

Největšího úspěchu v potírání hladu a podvýživy dosáhla východní a jihovýchodní Asie. Statistiky uvádějí, že se mezi lety 1990

a 2002 dramaticky zlepšil stav v Číně, kde došlo ke snížení podvýživy téměř o polovinu. Příčinou je optimalizace distribuce potravin i přístupu k pitné vodě a modernizace zdravotnického vybavení. Pokroku bylo dosaženo také v Latinské Americe a Karibiku.

Dětská podvýživa

Zvláštním případem je tzv. dětská podvýživa, protože děti jsou mnohem více zdravotně ohroženy než dospělí. Zejména díky dílčímu zlepšení v Číně klesl počet podvyživených dětí v rozvojových zemích z odhadovaného počtu 177 milionů v roce 1990 na 153 milionů v roce 2002. V ostatních rozvojových zemích však počet podvyživených dětí stagnoval, nebo dokonce narůstal. Necelá polovina středně či těžce podvyživených dětí žije v jižní Asii, 29 % v subsaharských zemích, 17 % ve východní Asii a Pacifiku a 14 % v severoafrických státech.

Vlivem nedostatku jídla se mnoho dětí opožďuje ve svém fyzickém i psychickém vývoji a mají sklon podléhat infekčním nemocem, jako jsou průjmy, zápal plic apod., ale také se hůře soustředí ve škole. Je to začarovaný kruh. Tři čtvrtiny dětí, které umírají na podvýživu, jsou diagnostikovány jako pouze středně či mírně podvyživené, což dokazuje nebezpečnost problému. Kolem 60 % dětské úmrtnosti v rozvojových zemích souvisí právě s podvýživou.

Řešení problému hladu a podvýživy

Snaha o snížení hladu a podvýživy musí jít ruku v ruce s akcemi odstraňujícími chudobu, zvyšujícími vzdělanost a péči o zdravotní stav

matek. Nezanedbatelnou součástí problému je také dlouhodobé zajištění kvality životního prostředí, podpora zemědělství a rozvoje venkova. Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) odhaduje, že pokud by mělo být dosaženo vyčteného cíle, bude potřeba vynaložit 120 miliard amerických dolarů na rozvojové projekty a ostatní opatření. Zajímavé je srovnání s částkou 300 miliard dolarů, kterou vyhradily hospodářsky vyspělé země na podporu vlastního zemědělství jen v roce 2001.

Prioritami pro snížení počtu podvyživených lidí jsou:

- Zvýšení zemědělské produktivity v chudých venkovských oblastech s důrazem na soběstačnost, tzn. nahrazování exportních plodin těmi, které zajistí místním dostatek potravy a rozvoj místního hospodářství. Je bezesporu neudržitelné, aby země vyvázející zemědělské produkty byly závislé na potravinové pomoci, což je častý případ nejméně rozvinutých zemí (Least Developed Countries – LDCs), které si exportně orientovanými monokulturami obstarávají prostředky ke splácení zahraničního dluhu a pokrytí importních potřeb (např. k nákupům ropy, moderních technologií apod.).

- Nezasahovat do práva na potravinovou bezpečnost konkrétního státu. „Ozdravné“ programy strukturálního přizpůsobení MMF, které jako podmínku zahrnovaly rušení zemědělských subvencí, vedly v důsledku k růstu závislosti na importu potravin. Kupříkladu v případě Ghany to vedlo k závislosti na dovozu subvencované rýže z Floridy, kdežto původní místní producenti jsou dnes bez práce.

- Prosazování udržitelného způsobu využívání přírodních zdrojů, zejména způsobu obdělávání půdy, které nevede k vyčerpání a erozi půdy, a udržitelného lesnického managementu.

- Větší podpora výzkumu v zemědělství a rozšiřování znalostí o výživě a produktivních a zároveň udržitelných metodách obhospodařování půdy. (Zkušenost ukazuje, že zelená revoluce – zvláště rozvoj chemizace – ani pěstování geneticky modifikovaných plodin (GMO) není zárukou řešení problému hladu, naopak ho mohou dále reprodukovat a mít vedlejší škodlivé dopady na životní prostředí a lidské zdraví.)

- Investice do zlepšení infrastruktury na venkově a zajištění přístupu na trhy: vybudování kapacit pro skladování a zpracování úrody, dopravních komunikací, elektrifikace, zdrojů pitné vody.

Země, kde více než 30% dětí mladších pěti let má podváhu

Procentuální podíl dětí mladších pěti let, které jsou středně nebo těžce podvyživeny, 1998/2002

tabulka 1

Etiopie	48,7
Indie	48,5
Bangladéš	47,7
Kambodža	45,2
Burundi	45,1
Laos	40,0
Eritrea	39,6
Niger	39,6
Pákistán	38,0
Burkina Faso	34,3
Mali	33,2
Madagaskar	33,1
Vietnam	33,1
Mauritánie	31,8
Myanmar	31,7
Maledivy	30,4

Zdroj: United Nations Statistics Division

2. cíl:

Dosáhnout základního vzdělání pro všechny3.
úkol

Do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu.

„Chudoba začíná odepřením práva dítěte na vzdělání“, řekl generální tajemník OSN Kofi Annan. Přístup ke vzdělání patří mezi základní lidská práva jmenovaná Všeobecnou deklarací lidských práv. Přestože se situace celosvětově v posledních letech zlepšuje, stále ještě více než 100 milionů dětí nemá přístup ani k základnímu vzdělání. Devadesát sedm procent z nich žije v rozvojových zemích, přičemž téměř 60 % z nich jsou dívky.

Více než 100 milionů dětí stále ještě nemá přístup ani k základnímu vzdělání. Devadesát sedm procent z nich žije v rozvojových zemích, téměř šedesát procent z nich jsou dívky.

Jedním z problémů a zároveň i výzev ohledně základního vzdělání v rozvojových zemích je stále přetrvávající nerovný přístup ke vzdělání; jednak mezi dívkami a chlapci, jednak také mezi městskými dětmi a dětmi pocházejícími z venkovských oblastí. I když se celkový počet dětí, které nepodstoupí školní docházku, ve světě snižuje, stále jich v roce 2001 bylo v rozvojových zemích 103 milionů. Podle současných odhadů bude činit čistý podíl dětí zapsaných na základních školách

rozvojového světa za rok 2005 85 % a v roce 2015 (tedy v době, kdy by mělo dojít k dosažení vytčeného cíle) pouze 87 %. Příčin pomalého snižování analfabetismu je několik: na prvním místě jsou to vysoké náklady na vzdělání (školné, uniformy, učební pomůcky, často i příspěvky na provoz školy a platy učitelů), které musí hradit rodiče, dále nutnost, aby děti pracovaly, pomáhaly s chodem domácnosti či nejrůznější pověry týkající se především vzdělání dívek (například, že vzdělaná dívka má menší šanci se dobře provdat).

Nejen docházka

Velkým problémem je dále množství dětí, které sice do základní školy nastoupí, ale z nejrůznějších důvodů ji nedokončí (nemoci, sezónní práce, nedostatek finančních prostředků na krytí školného apod.). Z 91 sledovaných zemí je podle UNESCO ve 30 podíl těch, které postoupí až do páté třídy, nižší než 75 %, s čímž souvisí také četnost opakování ročníků, jež např. v subsaharské Africe činí celých 20 %. Opakování ročníku vyžaduje nejen další náklady pro rodiče, ale též pro stát. Jedním z ukazatelů zlepšení byl stanoven podíl negramotných ve věkové skupině 15-24 let, protože pomocí něho bude možné za 15 let zhodnotit posun ve vzdělanosti. Tato věková skupina je totiž v současnosti školou povinná. V dnešní populaci 15-24letých postihuje celosvětově negramotnost 13,2 % lidí, přičemž situace je nejhorší v Africe, kde žije 23,7 % nevzdělaných mladých mužů a žen, samotných žen dokonce 29 %. Podobně tristní stav panuje v Asii: 14,8 % pro obě pohlaví, pro ženy pak 19 %.

Vzdělání pro všechny

V sídle OSN v Dakaru byla roku 2000 podepsána mezinárodní rámcová dohoda *Vzdělání pro každého* (Education For All), která zavazuje vlády k vypracování národních vzdělávacích plánů a také zajištění prostředků pro jejich realizaci. Stěžejními body dohody jsou vytvoření předškolního stupně, přístup všech dětí k základnímu vzdělání, zvyšování vzdělanosti mládeže a dospělé populace, odstranění rozdílů mezi pohlavími v dostupnosti vzdělání a v neposlední řadě je to zvyšování kvality samotného vzdělávání. Jednou ze slabin Rozvojových cílů tisíciletí je právě absence indikátoru měřícího kvalitu výuky. V praxi tedy stoupá počet dětí ve školách a zároveň v mnoha zemích dramaticky klesá efektivita vzdělávacího procesu, což nepřímo naznačuje kupř. počet dětí na jednoho učitele (v některých afrických zemích více než 100), počet dětí na jednu učebnici atd.

UNESCO situaci nejen monitoruje, ale na projekty též finančně přispívá. Angažuje se rovněž Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) prostřednictvím programu „School meals“, tzn. přípravou jednoho teplého jídla pro žáky denně, aby tak motivovali rodiče posílat děti do školy, či programu „Take Home Rations“, v rámci něhož zaplatí rodinám za každý trimestr, který jejich dcery dokončí, určitý objem základních potravin.

Jak je patrné z výše uvedeného, pokrok je mírný a regionálně diferencovaný. Prioritním cílem by se mělo stát celosvětové zavedení bezplatného základního vzdělání, neboť jde o neúměrně vysoké finanční břemeno, kladené výlučně na rodiny v rozvojovém světě. Zároveň je třeba dbát na růst kvality výuky.

Dětská práce

Mezinárodní organizace práce (ILO) definuje ve svých konvencích (zejména č. 182 z roku 1999) dětskou práci jako takovou ekonomickou aktivitu dětí, která negativně ovlivňuje jejich zdraví a duševní rozvoj nebo znemožňuje systematické vzdělávání. Jedná se o jakoukoliv práci dětí mladších dvanácti let, nebezpečnou práci 12 - 14 letých a o tzv. nejhorší formy dětské práce bez ohledu na věk dítěte. Tento fenomén na světě dnes postihuje odhadem 246 milionů mladistvých, z čehož 73 milionů nemá ani 10 let. Nejhorší situace panuje v subsaharské Africe, kde každý třetí pracující je mladší 14 let (bezmála 48 milionů) a v Asii a Oceánii, kde najdeme v absolutních číslech nejvíce pracujících dětí - 127 milionů.

Děti pracují v různých průmyslových odvětvích, nicméně drtivá většina z nich (70 %) působí v zemědělství. Naopak děti ulice si často vydělávají coby posílčci, prostítní nebo tovární dělníci, někdy i v zaminovaném prostředí. Nemají tak spravedlivou šanci na opravdové dětství, vzdělání a lepší život.

Ne ve všech státech je dětská práce zakázána, navíc se stále vyskytuje tam, kde mimo zákon postavena je. Dětskou práci je obtížné vymýtit, protože na ní závisí přežití příbuzných i dětí samotných. Zatímco její úplné potlačení je dlouhodobým cílem, nejhorší formy dětské práce musí být odstraněny ihned. Zhruba tři čtvrtiny dětí jsou totiž zaměstnány v nebezpečných podmínkách, jakými jsou práce v dolech, práce se škodlivými chemikáliemi a nebezpečnou technikou - včetně najímání do ozbrojených složek (300 tisíc), otroctví pro dluhy a jiné formy otroctví (5,7 milionu) a sexuálního zneužívání (1,8 milionu).

Ročně zahyne 22 000 dětí při pracovních úrazech. Přitom studie ILO ukázala, že ekonomický přínos zrušení zaměstnávání dětí by byl bezmála sedminásobkem jeho nákladů.

3. cíl:

Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti4.
úkol

Do roku 2005 odstranit nepoměr pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávacího systému.

Chudých žen je dvakrát více než mužů

Chudoba nepostihuje obyvatele planety rovnoměrně. Na světě totiž žije asi dvakrát více chudých žen než mužů. A čím je společnost chudší, tím větší rozdíly mezi oběma pohlavími existují. Téma rovnosti mezi ženami a muži se proto ocitlo mezi Rozvojovými cíli tisíciletí. Hlavním ukazatelem pokroku v této oblasti se stal poměr přístupu dívek a chlapců ke vzdělání na základních a středních školách.

Přestože celosvětově bylo za posledních 15 let dosaženo v oblasti vzdělání velkého pokroku, zvláště pak v Latinské Americe nebo východní Asii, přístup dívek i k základnímu vzdělání zůstává problémem hlavně v jižní Asii a subsaharské Africe. Letos zhruba 20 ze 133 sledovaných zemí nesplnilo kritérium rovnosti přístupu ke vzdělání mezi pohlavími a přibližně stejný počet zemí mu pravděpodobně nevyhoví ani v roce 2015.

Pokud se zaměříme na dokončení základní docházky a následné středoškolské vzdělávání, vyhlídky jsou ještě pesimističtější. V jižní Asii dnes ve studiu na střední škole pokračuje pouze jedna dívka ze dvou, v subsaharské Africe dokonce jen každá třetí. Ačkoliv nejsou k dispozici data ze všech zemí, očekává se, že při zachování současného trendu se počet

zemí, kde je poměr studentek vůči studentům středních škol nižší než 0,9, ještě do deseti let zvýší. Střední vzdělání má přitom na ženy z hlediska posílení jejich společenské role mnohem větší vliv než základní.

„Na této planetě nemůžeme dosáhnout rozvoje a trvalého míru, pokud budou ženy ve společnosti nadále odsouvány do podřadných, často nebezpečných a úmorných společenských pozic.“

Jeffrey D. Sachs

Posilování společenské role žen

Oblast vzdělání však není jedinou oblastí posilování společenské role žen (v angličtině tzv. empowerment). Ke zvyšování jejich schopnosti lépe ovlivňovat svůj život patří i přístup ke zdrojům (půda, energie, finance apod.) nebo jejich ochrana a bezpečnost. (Pro nás je obtížné představitelné, že v některých afrických zemích stráví ženy i více než dvě hodiny denně chůzí pro dříví na topení a pro vodu na vaření, anebo že vůbec netuší o možnosti chránit se proti nákaze HIV/AIDS či o možnosti plánovaného rodičovství.)

Rozvojové aktivity se proto přímo zaměřují také na rozvoj infrastruktury, na institucionální podporu žen, na vlastnictví půdy a zastoupení v politických funkcích, rovnoprávnost v oblasti zaměstnanosti, vymahatelnost jejich práv v oblasti zdraví či sexuality a ochranu před

násilím. O tom svědčí další tři kritéria pokroku při naplňování třetího rozvojového cíle stanovená OSN: podíl gramotných žen ve věku 15-24 let, podíl žen na celkové zaměstnanosti v průmyslu a službách a podíl jejich zastoupení v národních parlamentech.

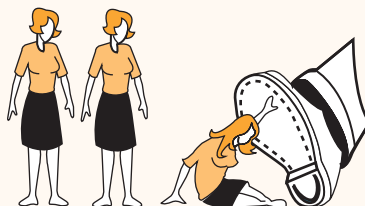
V oblasti zaměstnanosti by ženám přirozeně pomohlo také zlepšení systému sociálního zabezpečení, který ovšem v začarovaném kruhu chudoby logicky nelze snadno vybudovat. Naopak, globalizace vytváří vyšší tlak na „flexibilitu“ pracovní síly. Nicméně existují menší nebo regionální projekty, jako např. botswanský projekt Diphšana, jenž podporuje dívky, aby v případě těhotenství nemusely přerušit studium, anebo indická svépomocná organizace SEWA, která nabízí pracujícím ženám služby typu mateřských škol, mikro-půjček či pojištění.

Na první pohled by se mohlo zdát, že genderový problém může leckdy zasahovat do stávající sociální struktury, zvláště pak v islámských, ale i hinduistických zemích, kde roli žen silně ovlivňují tradice. Dosažení třetího cíle je však pevně spjato s ostatními rozvojovými cíli: vzdělané ženy totiž mají výrazně větší vliv na plánování počtu svých dětí. Vysoká porodnost přitom silně souvisí nejen s chudobou, ale též s dětskou a mateřskou úmrtností, rizikem propuknutí domácího násilí nebo nakažení se sexuálně přenosnými chorobami. Tyto „vedlejší efekty“ nerovnosti obou pohlaví tedy jen podtrhují naléhavost třetího cíle. Provázanost se jmenovanými aspekty rozvoje společnosti ovšem znesnadňuje vyčíslení nákladů na realizaci. Avšak nedávno vypracovaná studie pro Tádžikistán ukázala, že naplnění kritérií do roku 2015 by „stálo“ pouhá 0,003 % HDP, což je oproti 4 % HDP, které země musí splácet ve formě zahraničního dluhu, zanedbatelná položka.

Hospodářská úroveň země rozhodně není jediným faktorem postavení žen ve společnosti. Co se týče rovného přístupu ke vzdělání, řadí Světová banka Českou republiku mezi státy jako je Polsko, Slovinsko, ale také Botswana a Namibie. Obě posledně jmenované země ovšem předstihují též Itálii a Řecko.

Pár čísel

- Ze 192 států na světě je pouze v čele 12 z nich žena.
- Přes 30 % podniků je v zemích jako Austrálie, Kanada, Thajsko a Spojené státy vlastněno nebo řízeno ženami. Na prvním místě stojí Thajsko s téměř 40 %.
- Ženy tvoří většinu pracujících na částečný úvazek - mezi 60 a 90 %, v Evropské unii 83 %.
- V rozvinutých zemích si ženy přijdou průměrně na 80 % mužského výděлку.
- V rozvojových zemích vydělávají ženy průměrně 50 % toho, co muži.
- Ženy stráví při neplacené práci dvakrát více času než muži.
- Sedmdesát procent z 1,2 miliardy chudých na světě - žijících za méně než dolar denně - jsou ženy.
- V důsledku násilí zemřou na celém světě 4 miliony žen a dívek ročně.
- Přinejmenším každá třetí žena na světě byla zbita, zneužita, znásilněna, nebo jiným způsobem přinucena proti své vůli k sexu.

4. cíl:

Snížit dětskou úmrtnost5.
úkol**Do roku 2015 snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do věku pěti let.**

V roce 2002 na světě zemřelo bezmála 11 milionů dětí mladších pěti let, přičemž 97 % z nich pocházelo z rozvojových zemí (4,6 milionů ze subsaharské Afriky). Příčinám jejich úmrtí lze přitom jednoduše předejít. Skon přibližně 50 % dětí do pěti let totiž způsobuje pouze pět nemocí: zápal plic, průjmová onemocnění, spalničky, malárie a HIV.

V roce 1990 činila průměrně úmrtnost dětí ve sledované věkové skupině 105 na 1 000 živě narozených. O dvanáct let později tento poměr klesl na 89 ku 1 000, což představuje 12% rozdíl.

V roce 2003 žilo v Německu, Francii, Řecku a Itálii dohromady 10,6 milionů dětí. Stejný počet jich v tomtéž roce celosvětově zesnulo. V naprosté většině těchto případů tomu šlo předejít.

Míra dětské úmrtnosti se snižuje ve všech rozvojových zemích, vyjma Společenství nezávislých států (SNS) sdružující většinu bývalých sovětských republik. Přesto v subsaharské Africe zůstává stále vysoká – na 1 000 živě narozených připadá 174 zemřelých, kteří tvoří 17 % sledovaného výseku populace. V jižní Asii je to 93 ku 1 000.

Vysoká míra úmrtnosti se vyskytuje v městských chudinských čtvrtích. Například

v keňských chudinských čtvrtích (slumech) dosahuje 151 dětí z 1 000, na venkově však „pouze“ 113. Dítěti rodičů s nízkými příjmy hrozí obecně 20krát vyšší riziko, že se nedožije dospělosti, než jeho vrstevníku pocházejícímu z bohaté rodiny.

Dosáhnout cíle se nepodaří

Při aktuálním průměrném ročním poklesu dětské úmrtnosti o 1,2 % není pravděpodobné, že by se podařilo splnit vytyčený cíl. V letech 2003 - 2015 by totiž muselo dojít k meziročnímu snížení o 7,3 %. Pouze státy severní Afriky, jihovýchodní Asie, Latinské a střední Ameriky jsou na dobré cestě.

Základem strategie pro redukci dětské úmrtnosti jsou následující opatření:

- Snížit výskyt dětských chorob i biologických faktorů, které je způsobují (kvalitní výživa a pitná voda, přístup k základní hygieně, lékům apod.)
- Vhodně realizovat již dnes známé prevence – např. podporovat kojení a dbát o zdraví kojících žen.
- Zmenšit socioekonomickou nerovnost jako výrazného spoluvivníka dětské úmrtnosti. Zlepšit zdravotní systémy, protože jedině tak je možné optimálně realizovat preventivní i následná opatření.
- Zvýšit finanční dotace v současnosti výrazně poddimenzovaných zdravotních programů zaměřených na děti v rozvojových zemích.

Podle údajů Světové zdravotnické organizace (WHO) a Dětského fondu Organizace spojených národů (UNICEF) by úplná imu-

Země, kde více než 15 procent dětí umírá ve věku do pěti let

Počet mrtvých dětí mladších pěti let na 1000 živě narozených (2002)

tabulka 2

Sierra Leone	284
Niger	264
Angola	260
Afghánistán	257
Libérie	235
Somálsko	225
Mali	222
Guinea-Bissau	211
Burkina Faso	207
Demokratická republika Kongo	205
Mozambik	205
Rwanda	203
Nigerie	201
Čad	200
Pobřeží slonoviny	191
Burundi	190
Mauritánie	183
Malawi	182
Zambie	182
Středoafrická republika	180
Etiopie	171
Kamerun	166
Guinea	165
Tanzanie	165
Benin	156
Rovníková Guinea	152

Zdroj: United Nations Statistics Division

nizace proti spalničkám mohla zachránit jen v tomto desetiletí 2 300 000 afrických dětí. Země jako např. Botswana, Malawi, Namibie či Jihoafrická republika snížily pomocí očkování počet úmrtí od roku 2000 téměř na nulu.

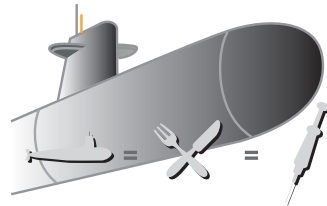
Obrana proti průjmovým onemocněním tkví především v konzumaci pitné vody a používání zdravotně nezávadné vody také k základní hygieně v domácnostech.

V rámci předporodní péče je nutné matkám zajistit kvalitní výživu a kvalifikovanou zdravotní péči včetně porodní asistence. Z celkového počtu úmrtí dětí do pěti let jich totiž v prvním týdnu života zemře více než pětina.

Děti v této věkové skupině, stejně jako těhotné ženy, rovněž nemají dostatečnou imunitu vůči nákaze malárii, již ročně podlehne 1 000 000 lidí. V drtivě většině případů jsou její obětí právě děti ze subsaharské Afriky, které neměly přístup k prevenci (hlavně k sítím k postelím), ani k antimalariikům.

Nekojení = 4 000 životů denně

Světová zdravotnická organizace (WHO) odhaduje, že 1,5 milionu dětí ročně zemře, protože nejsou kojeny. Jestliže totiž chybí přístup k nezavadné pitné vodě a základním hygienickým zařízením, děti krmené náhražkami mateřského mléka mají 25krát vyšší pravděpodobnost, že zemřou na následky průjmů. Přitom některé nadnárodní potravinářské firmy v průběhu 90. let opakovaně nerespektovaly vlastní závazek: nepropagovat náhražky mateřského mléka. Mediálně nejznámějším byl případ pákistánské pobočky firmy Nestlé, která koncem 90. let porušila tento kodex reklamou v nemocnicích a odměňováním zdravotnického personálu. Mimo to rozdávala vzorky mléka matkám.

jedna ponorka = jídlo na 53 milionů dětí = 70 milionů očkovaných dětí

5. cíl:

Zlepšit zdraví matek6.
úkol

Do roku 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti.

Čísla a fakta

Zhruba přes 500 000 matek ročně umírá na následky těhotenství a porodu. Diskriminace žen spolu s chudobou přivádí mnoho z nich ke ztrátě zdraví, nedostatečnému příjmu živin, brzkým sňatkům a opakovaným těhotenstvím. Zdraví dětí takto zkoušených žen je značně ohroženo. Uzavírá se tak bludný mezigenerační kruh úmrtnosti a nemocnosti.

Porodní komplikace postihují celosvětově alespoň 15 % těhotenství, takže nesouvisejí s ekonomickou vyspělostí země. Mateřská úmrtnost je však vysoká jen v rozvojových regionech.

Přímé porodní komplikace – jako velká ztráta krve, potrat, eklampsie, těžká fyzická námaha, infekce – zapříčiní asi tři čtvrtiny úmrtí. Nepřímé porodní komplikace – z důvodů svízelných životních podmínek, včetně malárie, chudokrevnosti, žloutenky a ve stále větší míře HIV/AIDS – stojí za zbylou čtvrtinou.

Nejhorší stav panuje v subsaharské Africe, jižní a střední Asii. Za rok 2000 byl celosvětový počet úmrtí žen během těhotenství, porodu či šestinedělí (tzv. mateřská úmrtnost) odhadnut na 529 000, z čehož 500 000 (tudíž 95 procent) připadá na dva uvedené regiony. Míra mateřské úmrtnosti na 100 000 živě narozených dětí v zemích subsaharské Afriky neklesá a stagnuje na 920. Její hodnota pro jižní a střední Asii činí asi 520.

V ostatních rozvojových zemích se průměrná míra mateřské úmrtnosti pohybuje kolem 440 na 100 000 živě narozených dětí. Výrazně lepší situace je ve střední a Latinské Americe, kde ve stejném roce zemřelo „jen“ 22 000 (4 %) žen. Na hospodářsky rozvinuté země připadá zhruba dva a půl tisíce úmrtí ročně, což představuje méně než jedno procento.

Každou minutu zemře jedna žena na následky problémů spojených s těhotenstvím, ročně více než půl milionu. Devadesát devět procent těchto úmrtí se odehraje v Africe, Asii a Latinské Americe.

Jak dosáhnout cíle

Vzhledem k nevelké spolehlivosti nashromážděných dat není možné definitivně vyhodnotit splnitelnost vytčeného cíle. Nicméně snížit o tři čtvrtiny mateřskou úmrtnost v subsaharské Africe, jižní a jihovýchodní Asii a Oceánii se pravděpodobně nepodaří.

Problém mateřské úmrtnosti nelze totiž vyřešit, aniž by došlo k rozvoji zdravotní infrastruktury v nejvíce postižených regionech. Na to je však třeba mnohem více peněz, než aktuálně na zdravotní programy putuje. V případě naprosté absence lékařské pomoci i poměrně lehká porodní komplikace často končí smrtí nebo doživotním postižením rodičky. Přičemž jejich většině nelze předcházet a nelze je ani předvídat. Pokud by ovšem ženám byla poskytnuta včasná

a správná pomoc, takřka všechny by mohly být zachráněny. Ne ke všemu jsou potřeba lékaři, někdy by stačila i pomoc dobře vyškolených sester a porodních asistentek.

Klíčovými překážkami pro poskytování péče jsou: nedostatek informací o vážnosti problému, nízký socioekonomický status, geografická vzdálenost péče a nedostatek důvěry v její poskytovatele.

6. cíl:

Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi7.
úkol

Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS.

40 milionů lidí

Na světě dnes žije více než 40 milionů lidí nakažených virem HIV nebo již s chorobou AIDS. Zhruba 23,5 milionu přitom obývá země subsaharské Afriky, kde se tedy hovoří přímo o pandemii. Co do počtu nakažených a nemocných je na tom nejhůř Jihoafrická republika a Indie. Naopak co do procentuálního zastoupení „vedou“ světovému žebříčku Svazijsko a Botswana, kde se podíl infikovaných v populaci 15-49 let pohybuje těsně pod hranicí 40 %. V Lesothu, Zimbabwe, Jihoafrické republice a Namibii pak nad 20 %. Druhou nejvíce postiženou oblastí je Karibik, kde ke konci roku 2003 bylo v dospělé populaci 2,3 procenta lidí s HIV/AIDS. V tomtéž roce celosvětově podleho AIDS (a souvisejícím zdravotním komplikacím) 2,9 milionů osob, z čehož 2,2 milionu v subsaharské Africe. Výrazně začal počet nově nakažených stoupat také v Oceánii a Společenství nezávislých států.

16,5 procent obyvatel
Zambie ve věku 15-49 let
je nakaženo virem HIV

380 dolarů – HND na osobu
v Zambii

200 dolarů – nejlevnější
roční léčba AIDS pomocí
antiretrovirálních generik

Ženy tvoří téměř polovinu z celkového počtu nakažených ve věku 15-49 let, nicméně v subsaharských státech dokonce 57 %. V Africe je hlavní příčinou vysoké koncentrace HIV/AIDS mezi ženami jejich nerovné postavení vůči mužům. Navíc – jako nakažené zažívají mnohem větší stigmatizaci a diskriminaci než muži.

15 milionů sirotků

Kvůli nemoci AIDS se 15 milionů dětí stalo sirotky, tzn. ztratilo alespoň jednoho z rodičů, a v průběhu příštích deseti let se očekává jejich nárůst. Nejhůře postiženou je opět subsaharská Afrika, kde se počet sirotků odhaduje na 12,3 milionu, což představuje 12 % z celkové dětské populace a je téměř dvojnásobný oproti Asii (7 %) i Latinské Americe (6 %). V 19 afrických státech žije více než 100 000 osiřelých dětí vlivem AIDS, v Nigérii, Demokratické republice Kongu a Etiopii je jich bezmála milion.

AIDS nejčastěji způsobuje smrt obou rodičů, protože se vzájemně nakazili. „Dvojnásobní“ sirotci jsou v daleko větší nevyhodě, protože ztratili přístup k dostatečné výživě, základní lékařské péči, bydlení a oblečení. Pravděpodobně ani nedokončí základní vzdělání buď proto, že se musejí starat o jiné postižené HIV/AIDS, anebo o sebe a mladší sourozence. V průměru o 17 % méně „dvojnásobných“ sirotků navštěvuje školu než děti, které ztratily pouze jednoho či žádného rodiče. Jejich počet přitom stále roste.

Prevence a levné léky

Základní strategií v boji proti šíření HIV/AIDS je prevence založená na vzdělávání týkající se rizika nakažení se touto infekcí. Většina mladých lidí na světě ještě stále neví,

mladých mužů po placeném sexu od r. 1991 do r. 1995 na polovinu, užívání kondomů vzrostlo ze 60 na téměř 95 %. Výskyt viru HIV mezi muži klesl z 8 % v roce 1992 na necelá 3 % v roce 1997.

V hlavním městě Ugandy, Kampale, se snížil výskyt HIV u těhotných dívek ve věku 15-19 let z 22 na 7 procent během pouhých deseti let (1990 – 2000).

jak se virus HIV přenáší a jak se proti němu chránit. Bohužel, také ti, kteří informace mají, se podle nich nechovají. Ne příliš šťastnou roli hrají i některé kruhy v římsko-katolické církvi zakazující používání kondomů. Jejich principiální konzervatismus (důraz na manželskou věrnost) je sice pochopitelný, ale těžko obhajitelný, pokud se jedná o zdraví či životy milionů lidí.

Nejpravděpodobnějším důvodem tohoto pokroku je oddálení prvního pohlavního styku, menší počet sexuálních partnerů a častější používání kondomů. Do osvětové kampaně se zapojil mj. prezident a vláda prostřednictvím masových médií a stranou nezůstaly ani místní neziskové a náboženské organizace.

Chudé země potřebují přístup k levným lékům zabráňujícím rozvinutí nákazy virem HIV v nemoc AIDS. V rozvojových zemích žije přibližně 5 až 6 milionů infikovaných, kteří potřebují tyto antiretrovirální preparáty. Má k nim přístup pouze 5 % z nich, třebaže jsou zde k dispozici levnější „odvozeniny“ – generika. Komerční léky jsou několiknásobně dražší. (Více viz box na straně 21.)

Na závěr uvedme alespoň dva příklady úspěšného úsilí zamezit šíření HIV/AIDS v rozvojových zemích. Thajská vláda uspořádala propagační kampaň „Užijte vždy kondom“ v nevěstincích a zároveň prováděla osvětu, aby se změnil přístup mužů k opačnému pohlaví. Výsledkem byl pokles poptávky

Země, kde více než 10 procent dospělé populace žije s HIV/AIDS (2003)

Podíl populace ve věku 15-49 let žijící s HIV/AIDS (v procentech)

tabulka 3

Svazjsko	38,8
Botswana	37,3
Lesotho	28,9
Zimbabwe	24,6
Jižní Afrika	21,5
Namibie	21,3
Zambie	16,5
Malawi	14,2
Středoafrická republika	13,5
Mozambik	12,2

Zdroj: United Nations Statistics Division

6. cíl:

Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi**8.
úkol**

Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných onemocnění.

Ohroženo 40 % světové populace

Odhaduje se, že akutních případů malárie je na světě zhruba 500 milionů. Každoročně zemře více než milion lidí přímo na malárii, u dalších dvou milionů lidí je jednou z příčin jejich skonu. Naprostá většina z těchto zbytečných obětí jsou děti, přičemž 80 % z nich tvoří v subsaharské Africe děti mladší pěti let. Na subsaharskou Afriku připadá 90 % z celkového celosvětového počtu úmrtí na malárii. Malárie zůstává vážnou hrozbou lidskému zdraví i produktivitě mnoha tropických regionů, které nejsou lákavé ani pro zahraniční investory a turisty. V současnosti je malárii ohroženo 40 % světové populace. Jedná se především o obyvatele nejchudších zemí.

Každoročně umírají na světě až tři miliony lidí na malárii, z čehož více než 90 % připadá na africký kontinent.

V mnoha afrických oblastech jsou již děti přinejmenším třikrát infikovány. Pokud nezemřou, mohou trpět poškozeními mozku. Obzvláště ohrožené jsou také těhotné ženy a jejich dosud nenarozené děti. Malárie často způsobuje úmrtí v prenatálním věku nebo nízkou porodní váhu dítěte, případně chudokrevnost matek. Malárie je samozřejmě

velice nebezpečná pro lidi nakažené virem HIV či nemocné AIDS.

Infikování hrozí zejména v tropických oblastech v období dešťů, kdy většina venkovských rodin potřebuje všechny dospělé pro polní práce. Výzkumy potvrzují, že rodiny zasažené malárií mají menší úrodu, což má v obecném měřítku devastující dopady pro ekonomickou situaci chudého venkovského obyvatelstva.

Tuberkulóza

Na tuberkulózu zemře každoročně 1,8 milionu lidí. Narůstá také počet případů, kdy nemocný tuberkulózou trpí navíc nákazou virem HIV či AIDS. Jde především o subsaharskou Afriku, Oceánii a země SNS. Jen v roce 2002 se nově nakazilo přibližně 8,8 milionu lidí, včetně 710 000 zároveň infikovaných HIV.

Nejvíce zasaženým regionem je opět subsaharská Afrika se 492 případy tuberkulózy na 100 000 obyvatel a dalšími 44 spojenými i s nákazou HIV. Velmi vážná je situace v jihovýchodní Asii, kde se každým rokem vyskytnou 3 miliony nově nakažených, což představuje míru nemocnosti 432 ku 100 000.

Úmrtnost je nejvyšší v zemích subsaharské Afriky a nadále stoupá. Nepatrně naopak klesá v jihovýchodní Asii. Nejrizikovější skupinou zůstávají chudí lidé. Nemají přístup k léčbě a trpí podvýživou, která průběh nemoci zhoršuje.

Péče, léky, sítě

Tradiční léčba malárie přestala být v uplynulém desetiletí efektivní. Problémem bývá kvalita antimalarických léků a samotná

rezistence parazitů vůči konvenční léčbě (monoterapii). Proto se doporučuje kombinovat nejméně dvě léčiva, což je samozřejmě nákladnější. V současnosti se klinicky testuje na 35 antimalarických vakcín.

Obecně musí být prioritou zajištění protimalarických sítí napuštěných insekticidem pro veškeré obyvatelstvo. Zároveň je potřeba umožnit lidem přístup k efektivní léčbě v blízkosti jejich domovů, vzdělávat je v oblasti ochrany před nemocemi a přednostně poskytovat antimalarika těhotným ženám.

Je třeba zajistit, aby tato péče byla dostupná, což v místních podmínkách většinou znamená bezplatná. Zpoplatnění zdravotní péče a privatizace zdravotnických zařízení má na všeobecnou dostupnost – v kontextu rozvojových zemí, ale také v případě nejchudších obyvatel zemí vyspělých – velmi negativní dopady.

Dětskému fondu OSN (UNICEF) se podařilo více než zdvojnásobit počet sítí v ohrožených oblastech z 2,3 milionu v roce 2001 na 4,8 milionu o dva roky později. Navíc dodal také insekticidy za zhruba 3,7 milionu dolarů. Přesto má možnost spát pod sítí pouze asi 15 procent dětí ve věku do pěti let, a pod sítí napuštěnou insekticidy dokonce jen 2 procenta.

Některé státy (např. Šalamounovy ostrovy a některé africké státy) dosud realizují postřiky kolonií komárů DDT, ačkoliv jsou známy jeho velmi škodlivé dopady na životního prostředí. DDT totiž představuje i v chudých zemích dostupný prostředek a redukce hmyzu, a tím i rizika nákazy, je významná.

Není jasné, zda se vytčený cíl do roku 2015 podaří splnit. Na výskytu malárie se pravděpodobně podepíše globální oteplování, které zřejmě výrazně rozšíří životní prostor moskytů – jejich přenašečů.

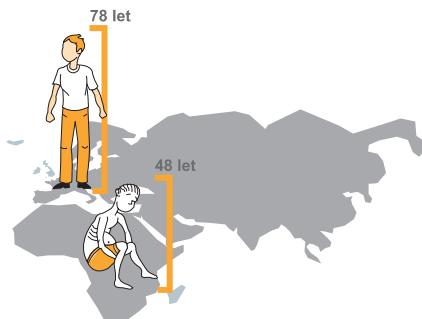
Zda se podaří splnit stanovený cíl v případě tuberkulózy, bude záležet i na vývoji epidemie HIV/AIDS. Infikování virem HIV totiž nejčastěji umírají právě na tuberkulózu.

Generické léky

Chudé země potřebují přístup k levným lékům. Generické léky, napodobeniny či „odvozeniny“ z patentovaných léků, jsou zhruba o 80 % levnější, přičemž stejně účinné. (Od Panadolu® je generikem kupř. Paralen®.) Smlouva o ochraně práv duševního vlastnictví v mezinárodním obchodě (TRIPS), která tvoří jeden z pilířů Světové obchodní organizace, stanovuje, že patenty na léky vyvinuté po roce 1995 budou mezinárodně platné po dobu 20 let. Generika je tak možno produkovat, ale je třeba odvádět vysoké licenční poplatky.

LDCs jsou od placení do roku 2016 osvobozeny. Zbylé rozvojové země se mohly vyhnout placení poplatků pouze do začátku roku 2005. I tak je ale např. léčba AIDS anti-retrovirálními generiky pro obyvatele subsaharské Afriky příliš drahá – pouze náklady na léky dosahují 200 až 800 dolarů ročně. Finanční zajištění věci je tedy na státu či mezinárodních organizacích. Pokud by chudé země měly do budoucna přijít o možnost dovážet relativně levnější generika, znamenalo by to tragédii pro stovky tisíc jejich obyvatel. Rovněž humanitární organizace, jako např. Lékaři bez hranic, by musely omezit rozsah poskytované péče.

Další informace: www.healthgap.org

7. cíl:

Zajistit udržitelný stav životního prostředí9.
úkol

Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů.

Stanovený úkol se týká široké oblasti zahrnující udržitelnou správu lesních zdrojů, zachování druhové rozmanitosti, efektivního využívání energie, omezení skleníkového efektu a ochrany ozónové vrstvy.

Kácení pralesů

Podle údajů FAO tvořila v roce 2000 celková rozloha lesů zhruba 3,9 miliardy hektarů, tedy asi 30 procent z rozlohy pevniny. Přibližně polovina se rozkládá v tropické či subtropické klimatické oblasti a zbytek v mírném a boreálním pásmu. Během 90. let zmizelo 4,2 procenta z rozlohy přírodních lesů, v naprosté většině původních tropických pralesů, nicméně 1,8 procent se přirozeně či uměle zalesnilo. Celková ztráta tedy činila 2,4 %, což ztělesňuje přibližně 94 milionu hektarů (více než desetkrát rozloha České republiky).

Velký problém mj. představuje nelegální komerční kácení původních pralesů na nábytkové dřevo, po kterém je neutuchající poptávka jak Evropě a Americe, tak v jihovýchodní Asii. Slibné výsledky na tomto poli vykazuje iniciativa FSC (Forest Stewardship Council), která certifikuje dřevo pocházející výlučně z plantážního pěstování.

Úbytek lesů významně přispívá ke skleníkovému efektu, dezertifikaci a ztrátě biologické druhové rozmanitosti (lidstvo dnes zažívá největší vymírání rostlinných a živočišných druhů přinejmenším od poslední doby

ledové). Např. FAO proto státům doporučuje podporovat tzv. udržitelný lesnický management, jenž v sobě mj. zahrnuje ocenění lesních zdrojů, ochranu rozmanitosti druhů a genových zdrojů i socioekonomické funkce lesa.

Na každého člověka na této planetě připadá spotřeba energie odpovídající ekvivalentu více než 1,6 tuny ropy ročně. Přitom na 2 miliardy lidí nemá přístup ke zdroji elektrické energie.

Spotřeba energie

Ačkoliv mezi lety 1990 a 2001 mnoho rozvinutých i rozvojových zemí učinilo pokrok v efektivitě využívání energie (tato efektivita se měří ve spotřebě energie na jednotku vytvořeného HDP), její celková spotřeba vlivem hospodářského růstu rychle stoupá. Fosilní energetické zdroje pokrývají asi 80 % celkové spotřeby, kdežto obnovitelné zdroje pouze 11 %. Navíc moderní obnovitelné zdroje (tzn. větrná, solární a geotermální energie, energie z vln a přílivů, tekutý etanol a plyn vyrobený z biomasy) se podílí na celkové energetické spotřebě pouze z 0,65 %. Zbývajících deset a půl procenta připadá na tradiční obnovitelné zdroje, především vodu, dřevo, papír a zbytky úrody.

Spotřeba energie zřejmě poroste i nadále. Ministerstvo energetiky USA předpokládá, že kolem roku 2015 rozvojové země ve spotřebě předčí hospodářsky rozvinuté.

Skleníkový efekt

Antropogenní emise CO₂ vzrostly z 22 460 milionu metrických tun v roce 1990 na 24 238 milionu v roce 2000. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu lidí na Zemi kleslo množství emisí na jednoho člověka z 4,25 metrické tuny (1990) na 4,0 (2000). V rozvojovém světě došlo k nárůstu emisí o 42 %.

Vzhledem ke globálně zvýšené koncentraci látek způsobujících skleníkový efekt stoupla průměrná teplota během 20. století o 0,6 stupně Celsia. Hlavním zdrojem tohoto nárůstu jsou emise oxidu uhličitého. Kjótský protokol, který vstoupil v platnost v roce 2005, zavazuje své signatáře – ze skupiny rozvinutých států – snížit jeho emise do roku 2010 o 8 %. Na rozvojové státy včetně druhého největšího znečišťovatele ovzduší – Číny – se závazek z Kjóta nevztahuje.

Pokles o 38 % emisí CO₂ v zemích střední a východní Evropy byl způsobem ekonomickou transformací postkomunistických zemí, a sice výrazným poklesem průmyslové výroby, čili ne díky větší efektivitě co do spotřeby. V ostatních hospodářsky rozvinutých státech – tehdejší Evropské unie, Kanadě, USA, Japonsku, Austrálii a Novém Zélandu – naopak emisí přibýlo o 11 %.

V nadcházejících desetiletích se rozvojové země (v čele s Čínou a Indií) stanou největšími producenty skleníkových plynů. Lze jen těžko očekávat, že budou právě ony investovat do rozvoje obnovitelných zdrojů energie. Budou se spíše odvolávat na praxi rozvinutých zemí, které postavily svá hospodářství na využívání laciných fosilních paliv a přes svou ekonomickou vyspělost, a tedy i relativní dostupnost zdrojů a technologií, vyvíjejí pouze malé úsilí ke snížení emisí skleníkových plynů na udržitelnou úroveň. Je třeba, aby ekonomicky vyspělé státy v budoucnu věnovaly více prostředků na výzkum a vývoj alternativních zdrojů energie a možností energetických úspor.

Úkol 9 nestačí

Bohužel tento úkol se nevztahuje na udržitelné využívání oceánských zdrojů; podmořské ekosystémy, v současné době v obrovském ohrožení vlivem nadměrného rybolovu a antropogenním znečištěním, jsou totiž pro planetu přinejmenším stejně důležité jako suchozemské lesy.

Jedním z problémů Rozvojových cílů tisíciletí také je, že postrádají indikátor, který by komplexněji vyhodnocoval míru dopadu lidského působení na planetární ekosystém a udržitelnost jeho zatěžování, jakým je např. tzv. ekologická stopa.

Slunce pro Afriku

Solární energie (fotovoltaika, sluneční tepelné kolektory, větrné turbíny a využití rostlinných olejů a dalších energetických plodin) může představovat vhodný zdroj energie zejména v případě subsaharské Afriky, kde jsou tato zařízení vlivem intenzity slunečního záření daleko účinnější než v Evropě. Ve prospěch elektrické energie ze slunce hovoří i její přirozená decentralizace, která ušetří náklady na budování dálkových přenosových sítí. V kombinaci se spalováním biomasy představuje plnohodnotnou náhradu elektráren na fosilní paliva.

Největší překážkou oproti fosilním palivům jsou dosud vyšší investiční náklady, které jsou však způsobeny výlučně externalizací – přenosem nákladů spalování fosilních paliv na životní prostředí, lidské zdraví, ale i příští generace, které se bez těchto zdrojů budou muset obejít a které se budou muset potýkat s klimatickými změnami. Překážkou rozvoje alternativních zdrojů je nejen státní podpora využívání fosilních paliv (kupř. budování infrastruktury – rozvodných sítí, financování výzkumu apod.), nýbrž také obecná nedůvěra investorů.

Další informace: www.eurosolar.cz

7. cíl:

Zajistit udržitelný stav životního prostředí10.
úkol

Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně.

1,1 miliardy lidí bez kvalitní vody

Přístup k nezávadné pitné vodě (tj. bez chemického a bakteriologického znečištění) a základním hygienickým zařízením je nezbytnou součástí základní hygienické péče a předpokladem úspěchu v boji proti chudobě, hladu, dětské úmrtnosti i nerovnoprávnému postavení žen. Jedná se také o základní lidské právo.

I přes zlepšování situace stále na světě postrádá přístup ke kvalitnímu zdroji pitné vody 1,1 miliardy lidí. Dvě třetiny z nich žijí v Asii, pouze v Číně se jedná o 300 milionů obyvatel. Ve většině měst – vyjma subsaharské Afriky – jsou k dispozici relativně dobré zdroje, zato na venkově je kvalita vody problematická celosvětově.

Dle Programu lidských sídel OSN (UN-Habitat) v roce 2002 dosáhl počet lidí, kteří nemají k dispozici základní hygienická zařízení, zhruba 2,6 miliardy, což odpovídá asi 42 % celé naší populace. Oproti roku 1990 jich bylo o jednu miliardu méně. Obecně je mnohem horší situace v periferních venkovských oblastech a mezi uprchlíky, kteří opustili své domovy kvůli válečným konfliktům či hladomorům. Právě tyto dvě skupiny lidí čítají odhadem dvě miliardy.

V roce 1990 využívalo kvalitních zdrojů pitné vody 77 % celosvětové populace, o dvanáct let později už to bylo 83 %. V absolutních číslech tedy nově získalo přístup

k nezávadné pitné vodě 1,1 miliardy lidí. Největšího pokroku bylo dosaženo v jižní Asii díky Indii, kde se pokrytí zvýšilo ze 68 na 86 %, i v Africe, kde ovšem pořád nemá přístup 42 % obyvatel.

V Číně došlo k paradoxnímu vývoji: na venkově se situace zlepšila, zato ve městech ze 100 % kleslo pokrytí kvalitní vodou na 92, protože se zvýšila její spotřeba průmyslem, znečištění i imigrace. V některých městech na pobřeží navíc klesla vlivem vysoké spotřeby hladina spodní vody o několik metrů, takže hrozí její kontaminace vodou mořskou.

Nejhorší pokrytí přístupu k pitné vodě je v Oceánii (52 %). V ostatních částech rozvoje světa (severní Africe, Latinské Americe, Karibiku a západní Asii) se blíží 90 %.

Privatizace není vhodnou strategií

Velkým tématem, které se týká situace v rozvojových zemích, je privatizace vodovodní infrastruktury (a veřejných služeb vůbec). Privatizaci podporuje Mezinárodní měnový fond (MMF) mimo jiné tím, že ji zahrnuje coby jednu z podmínek prominutí zahraničních dluhů nejchudším zemím. Jeho argumenty znějí logicky – privatizace omezí byrokracii řízení, přinese efektivitu a potřebné investice. Nicméně praxe bývá jiná. Investory nezajímají ekonomicky slabé a venkovské komunity, takže investují pouze do oblastí a infrastruktur, kde lze předpokládat návratnost. V rámci jednotlivých národních společností se tak firmy orientují na movitou klientelu. Zásobování kvalitní pitnou vodou je ale nezbytné pro zdraví všech občanů.

Současné tempo zlepšování přístupu k pitné vodě slibuje globální splnění cíle do roku 2015. Ovšem vzhledem k populačnímu

vývoji bude třeba zajistit pitnou vodu pro další 1,2 miliardy lidí. Cíle pravděpodobně nedosáhnou země subsaharské Afriky, kde hlavními překážkami zůstávají ozbrojené konflikty, politická nestabilita, vysoký populační přírůstek a vůbec nízká důležitost přičítaná vodě a hygieně.

Ovšem přístup k základním hygienickým zařízením je problematictější. Pokud se nezrychlí nynější tempo, podaří se do roku 2015 pořídit hygienické zázemí dalším 500 milionům lidí. Dnes je však jejich počet odhadován na 2,6 miliardy, takže cíl do roku 2015 polovině z nich zajistit základní hygienu je nespílitelný. Situace je vážná především v subsaharské Africe a jižní Asii.

Zlepšení poskytování služeb ohledně vodovodní a kanalizační sítě by mělo pozitivní

dopad na zdraví obyvatelstva, možnost jeho vzdělávání (děti by nemusely chodit kilometry pro vodu) a zvýšení počtu pracovních míst. Dosažení tohoto cíle by napomohlo zvýšit šance na splnění dalších Rozvojových cílů tisíciletí.

Obstarání vody, často ze vzdálených zdrojů, je úkolem dětí a žen.

7. cíl:

Zajistit udržitelný stav životního prostředí11.
úkol

Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů).

Ve slumech žije skoro miliarda lidí

Počet lidí žijících v chudinských čtvrtích (slumech) stoupá. V mnoha městech rozvojových zemí k tomu přispívá překotná imigrace z venkova, která souvisí s nejistým živobytím a ztrátou půdy. Mezi lety 1990 a 2001 stoupl počet obyvatel slumů ve všech regionech (celosvětově nárůst o 28 %), kromě severní Afriky a evropských zemí SNS.

Podle odhadů Programu lidských sídel OSN (UN-Habitat) žilo v roce 2001 924 milionů lidí v chudinských čtvrtích nebo s nimi srovnatelných podmínkách. Z toho 250 milionů v Asii, kde přibližně 60 % městského obyvatelstva nemá stálé zaměstnání. V subsaharské Africe žije v chudinských čtvrtích 72 % městské populace, v Latinské Americe pak zhruba třetina. V Brazílii sice poklesl poměr obyvatel chudinských čtvrtí ze 45 na 43 procent, nicméně v absolutních číslech jich dva miliony přibýly.

Obyvatelé slumů postrádají přístup k nezavadné pitné vodě a základnímu hygienickému zařízení, nemají trvalé bydlení, adekvátní životní prostor uvnitř svých domácností a stálé zaměstnání. Například Nairobi obývá celkem 2,5 milionu lidí, z toho 1,5 připadá na chudinské čtvrtě, které zabírají pouze 5 % rozlohy města. V chudinských čtvrtích, kde je koncentrace až 1 200 lidí na hektar, sdílí veřejné záchody průměrně 400 osob, což znamená nejen obrovské zdravotní riziko, ale pro ženy také vysokou pravděpodobnost znásilnění

ve nočních hodinách. Ve srovnání s ostatními městskými čtvrtěmi jsou míry nezaměstnanosti i mortality a výskyt nemocí mnohem vyšší.

Nejhorší situace panuje v subsaharské Africe, kde podíl obyvatel chudinských čtvrtí v období 1990 – 2001 zůstal téměř na stejné úrovni, ale v absolutních číslech se zvýšil ze 101 na 166 milionů. Některá sídla v Etiopii, Čadu a Středoafričské republice mohou být nazývána přímo „města slumů“, neboť v nich žije 80 % tamní populace.

Demografické odhady UN-Habitat ukazují, že do roku 2020 stoupne počet lidí žijících ve slumech na 1,4 miliardy a do roku 2030 na rovné dvě.

Dosáhnutí cíle nestačí

Zvýšit životní úroveň lidí v chudinských čtvrtích se nepodaří, aniž by se zefektivnil zdravotnický systém, základní školství a nerozšířila nabídka pracovních míst. Nutné bude také zlepšení životních podmínek, včetně prostorových, což si vyžádá obrovské investice do vybudování infrastruktury.

Velice málo pozornosti se také dosud věnuje rozvoji venkovských oblastí, přičemž právě z nich proudí do městských chudinských čtvrtí noví a noví obyvatelé. Světové finanční instituce by též neměly podporovat nadměrnou koncentraci průmyslu do měst, ale měly by se spíše zaměřit na pomoc místním vládám při vytváření pracovních příležitostí v odlehlých a venkovských oblastech.

qEkonomicky vyspělé státy by měly začít intenzivně poskytovat vlastní zkušenosti s regionální politikou, zejména se strategickým plánováním rozvoje měst a venkova.

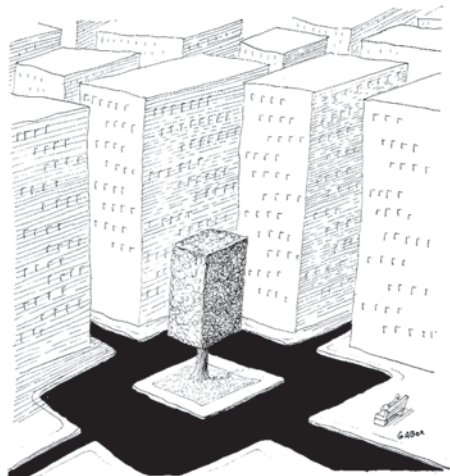
V případě chudých a co do produkce potravin nesoběstačných zemí či jednotlivých regionů by měla být přehodnocena politika omezování subvencí pro zemědělství (ať už samotné produkce, anebo na nákup strojů, výstavbu dopravní infrastruktury, skladovacích a zpracovatelských kapacit apod.). Opak se totiž velice negativně podepsal na poklesu venkovské zaměstnanosti, což opět přispívá k odchodu obyvatelstva do městských chudinských čtvrtí.

Demografické odhady UN-Habitat ukazují, že pokud se setrvá ve stávajícím přístupu k problému, stoupne do roku 2020 počet lidí v chudinských čtvrtích na 1,4 miliardy a do roku 2030 na rovně dvě. I kdyby by se podařilo splnit vytčený 11. úkol (hovořící o 100 milionech lidí), dál bude obrovské množství lidí přežívat v nevyhovujících podmínkách.

Překotná urbanizace v zemích jako jsou Mali, Mauretánie či Nigérie bude přispívat k růstu počtu obyvatel chudinských čtvrtí.

Podle odhadu UN-Habitat bude v roce 2020 každý čtvrtý obyvatel chudinských čtvrtí pocházet ze subsaharské Afriky.

Největšího pokroku dosáhlo v této oblasti Thajsko, kde počet obyvatel chudinských čtvrtí poklesl téměř desetkrát během deseti let. Stalo se tak zejména díky ekonomickému růstu a závazku samotného krále odstranit chudinské čtvrtě.

8. cíl:

Budovat světové partnerství pro rozvoj12.
úkol

Dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni).

*„Je nutné vytvořit podmínky pro doko-
nalejší a spravedlivější rozdělení ohromných
zisků, vytvářených směnou zboží v tržním
prostředí. Na otázku, zdali můžeme tohoto
cíle dosáhnout, aniž bychom zničili stávající
globální tržní systém, můžeme odpovědět
s naprostou jistotou kladně. Principy fun-
gování tržního hospodářství mohou být
doplněny pomocí specifických opatření, jež
dále upravují přerozdělování zdrojů, pravidla
chodu systému (např. ochranná práva či pro-
titrustové regulace) a usnadňují vstup na
samotný trh (např. pomocí garancí základního
vzdělání a zdravotní péče).“*

Amartya Sen, nositel Nobelovy ceny za ekonomii.

Obchodní a zemědělská politika

Rétorika řady západních představitelů obhajující volný mezinárodní obchod se střetává s praxí jejich zemědělské a obchodní politiky. V citlivých oblastech jejich ekonomických zájmů přetrvává vysoká míra regulace a protekcionismu. Systém celních sazeb je v zemích OECD stále nastaven tak, aby cla znevýhodňovala dovoz zpracovaného zboží nebo zboží náročněho na práci oproti dovozu komodit a surovin (např. dovoz pražené balené kávy je zatížen větším clem než dovoz kávy zelené). Ekonomiky rozvojového světa tak na vývozu komodit zcela závisejí. Jak uvádí hodnocení Evropské komise: „Kromě několika málo nově industrializovaných asijských

států se export rozvojových zemí soustřeďuje na omezený počet produktů, vznikajících prostřednictvím exploatace přírodních zdrojů, a/nebo produktů s nízkou přidanou hodnotou.“ V rozvojových zemích tak většinou nedochází k potřebnému rozvoji rozmanitější produkce zboží či služeb s vyšší přidanou hodnotou, které by zajistily konkurenceschopnější pozici ve světové ekonomice a umožnily udržitelnější ekonomický rozvoj. Jejich chudoba se nadále reprodukuje a prohlubuje.

Na podporu zemědělství vydaly státy OECD v roce 2004 dohromady 378 mld. USD, tedy asi 1,2 % jejich HDP. Jistě nelze tvrdit, že veškerá podpora našich zemědělců, či zemědělská politika jako taková, je nežádoucí. Avšak ochranná politika zemí OECD v případě cukru, mléka, bavlny, rýže a dalších produktů znemožňuje producentům z rozvojových oblastí světa konkurovat domácím výrobkům na trzích bohatého Severu. Chráněná nadprodukce ze zemí OECD se navíc těší rozsáhlým vládním subvencím, aby se naopak dostala na trhy rozvojových zemí - ať již pomocí dotací na vývoz, domácí podpory, zvýhodněných úvěrů či prostřednictvím „potravinové pomoci“. Následky pro místní producenty bývají katastrofální.

K pokroku v této oblasti měla přispět i vyjednávání na půdě Světové obchodní organizace (WTO) v rámci tzv. Rozvojového kola z Dauhá. Rozhovory začaly již v roce 2001, ale členské státy WTO od té doby neučinily výrazný pokrok k novým dohodám. Po ministerské konferenci v Cancúnu v roce 2003 se dokonce jednání na čas zastavila na protest proti snaze dále tlačit na otevírání trhů rozvojových zemí pro zboží a služby z bohatých zemí, aniž by bohatí projeвили ochotu reformovat svou ochrannářskou zemědělskou politiku. Ačkoli EU slíbila redukci dotací, jednání nakonec skončila debaklem v červenci

2006 po té, co USA odmítly jakkoli snížit své dotace do zemědělství.

Závislost na exportu komodit

Více než padesát rozvojových zemí závisí na vývozu tří a méně komodit, jejichž ceny neustále klesají. Zobrazením tohoto je vývoj tzv. směnných relací, tj. rozsahu dovozů, které si za své vývozy mohou chudé země pořídit. Kupříkladu v roce 1970 byl potřeba k nákupu traktoru přibližně ekvivalent dvou tun třtinového cukru, v roce 1990 to bylo tun devět. Miliony lidí tak z mezinárodního obchodu získávají stále méně.

V tomto duchu představuje snad nejvíce postižené zboží káva, druhá nejobchodovanější komodita na světě. Dle Mezinárodní organizace kávy se na přelomu let 2003 a 2004 reálné ceny kávy dostaly na nejnižší úroveň za posledních 100 let. Výzkum Oxfam ukázal, že následkem toho došlo v kvalitě života pěstitelů kávy v Tanzanii, Mexiku a Haiti k výraznému zhoršení na všech úrovních. Ženy byly nuceny pracovat také mimo farmu, muži migrovali za zaměstnáním; více pracovních povinností pak bylo přirozeně přesouváno na děti. Mnoho farmářů v Latinské Americe bylo nuceno přejít na pěstování plodin pro drogové kartely.

Světové finanční instituce

V posledních letech se také vzdmula vlna kritiky vůči jednání světových finančních institucí – Mezinárodnímu měnovému fondu (MMF) a Světové bance. Zejména MMF během 80. a 90. let využíval své moci k tvrdému a nekompromisnímu prosazování politiky omezování role státu, tzv. Washingtonského konsensu. Fond i Banka podmiňovaly půjčky chudým zemím provedením řady necitlivých opatření, které zahrnovaly liberalizaci dovozu a privatizaci státních podniků, včetně veřejných služeb. Praxe následně ukázala, že privátní investoři v oblasti vodohospodářství, telekomunikací a elektrické energie se často vůbec

nezajímají o kvalitu a dostupnost služeb pro venkovské komunity a soustřeďují se pouze na oblasti snadného zisku.

Světová banka se často zaměřovala na komerční projekty, které by si své financování zajistily i za tržních podmínek. Finanční prostředky pak chyběly při vytváření programů na podporu chudších států. Objevuje se také kritika poukazující na netransparentní fungování a ideologickou zaujatost obou institucí, nejvíce negativních ohlasů však směřuje k jejich dlouhodobé neschopnosti řešit zadlužení chudých zemí.

Přímé zahraniční investice

Příviv přímých zahraničních investic (PZI) může představovat příležitost pro rozvoj ekonomiky, obchodu a zvýšení životní úrovně obyvatel, je však také spojen s některými negativními důsledky. V případě exportně zaměřené produkce dochází často k pouhému zpracování výrobků – továrna doveze polotovary

Tobinova daň a Daň z měnových operací

Jeden z nástrojů financování Rozvojových cílů tisíciletí by mohl představovat zdanění měnových operací (Currency Transactions Tax - CTT). Obrat obchodu s měnami denně činí 1,9 bilionu USD. Z 95 procent se ale jedná o čistě spekulativní operace. Kdyby se mezinárodní společenství dokázalo shodnout na jejich zdanění, mohly by získané prostředky pokrýt náklady rozvojové pomoci. Zároveň by se omezila četnost nebezpečných spekulací, jež v minulosti zaviniily mnohé hospodářské krize. V tomto smyslu počítal původní návrh nositele Nobelovy ceny J. Tobina s uvalením jednoprocentní daně na měnové operace. Dnešní jednání o zavedení CTT se vedou o položkách ve výši 0,05-0,1 procenta; takovéto opatření by přineslo 75-200 miliard USD ročně! První zemí, která uzákonila CTT ve prospěch rozvojové spolupráce, se stala v roce 2004 Belgie.

a po zpracování jej vyveze. Poskytuje tedy pouze práci, nezanechává know-how, vyšší kvalifikaci a nevytváří odběratelské řetězce, ani zisk pro místní ekonomiku. Marketing výrobků, jakož i výzkum a vývoj provádí zahraniční firma. Produkce pro místní trhy na druhé straně zase nezdědka ruinuje místní producenty.

Investiční pobídky jako daňové úlevy, které mají PZI přilákat, snižují významně příjmy státního rozpočtu a znevýhodňují malé producenty. Studie z poslední doby navíc ukazují, že pobídky představují málo významný faktor při rozhodování o umístění investice. Firmy je však vyžadují, protože zvyšují zisk. Rozhodujícími faktory jsou naopak cena, resp. vzdělání pracovní síly, kvalita infrastruktury a stabilní právní a ekonomické prostředí.

Odpovědné chování firem

K nižší ceně práce v rozvojových zemích přispívá i volnější sociální legislativa, jejíž význam navíc zeslabuje neexistence či nefunkčnost mechanismů, které by kontrolovaly její dodržování. Lidskoprávní a spotřebitelské organizace přinášejí často informace o otřesných pracovních podmínkách na plantážích nebo v továrnách na výrobu spotřebního zboží pro západní trhy. Podobná situace panuje též v oblasti environmentální legislativy. Aktivity občanských iniciativ a zájem médií však v této oblasti již způsobily významné posuny – nadnárodní společnosti se ve stále větší míře začínají ztotožňovat s principem sociální zodpovědnosti firmy (Corporate Social Responsibility), jenž zahrnuje do sféry podnikatelského zájmu rovněž zaměstnance, místní komunitu a životní prostředí. Je především na občanském sektoru, vládách a spotřebitelích donutit firmy k takovému chování, které postoupí od deklarací etických hodnot ke konkrétním činům. V současnosti se slibně vyvíjejí různé aktivity – od monitorovacích mechanismů po certifikační iniciativy (např. ekologické značení nebo „Fairtrade“).

Fair Trade pomáhá rozvoji

Fair Trade (čili spravedlivý nebo poctivý obchod) představuje alternativní pojetí směny zboží – jeho základním cílem není tvorba zisku, nýbrž zlepšování životních podmínek znevýhodněných producentů z rozvojových zemí. Jak ukazují mnohé studie i hlasy z třetího světa, daří se tento účel naplňovat víc než uspokojivě. V systému Fair Trade jsou obchodovány tradiční „koloniální“ produkty jako káva, čaj, kakao, třtinový cukr, banány, citrusy i další druhy ovoce a také různé řemeslné zboží. Přitom všem se přihlíží k dodržování několika zásad:

- Producentům jsou zaručeny výkupní ceny, které pokryjí náklady výroby i slušnou obživu producenta a jeho rodiny. Příjem z Fair Trade tak umožňuje rodinám platit školné, základní lékařskou péči a kvalitněji se stravovat. Část z ceny produktu je určena k financování lokálních rozvojových projektů.
- Spravedlivý obchod podporuje demokratické rozhodovací procesy v místní komunitě nebo v podniku výrobců. Zvláštní pozornost je věnována postavení žen.
- Fair Trade zajišťuje důstojnou obživu lidem z venkovských oblastí a pomáhá rozvíjet vztahy v obci a místní společenosti, které jsou při nedostatečném či zcela chybějícím sociálním a zdravotním zabezpečení nepostradatelné.
- Způsob produkce Fair Trade zboží je šetrnější k životnímu prostředí, pěstitelé jsou podporováni v přechodu na ekologické zemědělství.

Potraviny z poctivého obchodu bývají zpravidla označeny speciálním logem „Fairtrade“.

FAIRTRADE

Podpora
producentům
v méně
rozvinutých
zemích

®

8. cíl:

Budovat světové partnerství pro rozvoj

Řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (přístup na trh pro vývoz z těchto zemí bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.).

Oficiální rozvojová pomoc zemí OECD

Valné shromáždění OSN v roce 1970 vyzvalo všechny hospodářsky rozvinuté státy věnovat 0,7 procenta svého HND na rozvojovou pomoc (Official Development Assistance, ODA). Závazek tenkrát přijaly všechny bohaté země, kromě USA. Naplnit jej se však podařilo jen nemnoha. Během 70. a 80. let minulého století se celková průměrná míra rozvojové pomoci pohybovala kolem poloviny požadované úrovně a v průběhu 90. let se podíl na HND ještě snížil, zhruba na jednu třetinu zmíněného závazku. Také v letech 2000 a 2001 byl zaznamenán další pokles, tentokrát na 0,22 procenta HND. Podobný trend zaznamenala i pomoc poskytovaná nejméně rozvinutým zemím (LDCs). Ve srovnání s 90. léty klesl do roku 2001 příslušný objem financí z úrovně 0,09 na 0,05 % HND dárcovských států OECD.

Závěry vzešlé v roce 2002 z konference OSN v Monterrey o financování rozvoje doporučovaly zvýšit ODA nejméně na 0,29 % do roku 2006. Patrně díky tomu byl od roku 2002 zaznamenán mírný nárůst této pomoci – v roce 2002 se jednalo o 0,23 % a v roce 2003 o 0,25 % HND, konkrétně 69 miliard USD určených na rozvojovou pomoc. K dosažení Rozvojových cílů tisíciletí je ale zapotřebí alespoň 100 miliard USD ročně. I přes

mírný nárůst financí v posledních letech však každoročně stále chybí takřka polovina této částky a to především v Africe.

Kromě kvantitativního navýšení volá současná rozvojová pomoc také po kvalitativních změnách. Poskytnuté finanční prostředky by neměly sloužit obchodním nebo politickým zájmům dárcovské země, ale vycházet z potřeb příslušné lokality, zajišťovat udržitelnost projektů a využívat účinných alternativních přístupů (Fair Trade, mikrokredity, alternativní zdroje energie) a dalších efektivních podob pomoci. Důležitá je rovněž podpora transparentního institucionálního rámce a efektivity úřednického aparátu v cílové i dárcovské zemi – rozvojová spolupráce může být jen těžko účinná v prostředí silné korupce a klientelismu.

Everything but Farms

Evropská unie přišla v roce 2001 s iniciativou Everything but Arms (Vše kromě zbraní), která měla odstranit celní a kvótní zatížení veškerého dovozu z nejhudších rozvojových zemí (LDCs) kromě zbraní a munice. Kvůli přechodným opatřením mohou ovšem tyto země bezcelně do EU vyvážet vše kromě zbraní, cukru, banánů a rýže, a to do roku 2009.

V případě ostatních zemědělských komodit je sice vstup na trh volný už nyní, ovšem producenti z nejhudších zemí jsou v případě řady produktů naprosto zásadně znevýhodněni velmi agresivní zemědělskou politikou EU, která tlačí ceny surovin na světovém trhu pod výrobní náklady. Obchodní politiku EU vůči nejhudším rozvojovým zemím tak lze s trochou nadsázky nazvat „Everything but Farms“ (Vše kromě zemědělství).

Přístup k trhům

Jeden z hlavních důvodů nekonkurenceschopnosti zboží produkovaného v chudých zemích představuje systém celních a kvótních zábran, neobchodních bariér (sanitární či

technické normy) a administrativních překážek chránící trhy bohatých. Konkurenceschopnost výrobců z rozvojových zemí také podkopávají přísná pravidla liberalizace, která vládám rozvojových zemí již neumožňují poskytnout svému průmyslu stejnou ochranu, jaké se v historii těšila klíčová odvětví v bohatých zemích. Přestože mezi lety 1950 a 2000 vzrostla nominální hodnota celosvětového obchodu padesátkrát, podíl nejhudších 49 zemí (LDCs) na obratu z globální směny zboží poklesl za stejné období pětinašobně, a to na zanedbatelných půl procenta. Celkový export nejméně rozvinutých států v roce 2001 tak činil pouhých 41 miliard USD (vývoz hospodářsky silných zemí se pohyboval okolo 4,9 bilionu USD).

Zemědělské subvence

Neutěšenost situace je ještě markantnější z zemědělské sféry, která je z hlediska obchodu i udržitelného rozvoje pro rozvojové země naprosto nejdůležitější. Nejenže musí čelit bariérám při exportu na trhy hospodářsky vyspělých zemí a tamním subwencím zemědělské (nad)produkce, které jejich vývoz dále znevýhodňují. Samy navíc nemají právo na adekvátní ochranu vlastních zemědělských trhů před neférovými dovozy a na zajištění vlastní potravinové bezpečnosti a suverenity. Objemy zemědělských dotací pětinašobně převyšují množství finančních prostředků věnovaných na oficiální rozvojovou pomoc.

Jen k pěstitelům bavlny směřovalo v sezóně 2001/2002 5,8 miliardy USD a to především v USA. Tato částka působí zajímavě při srovnání s celkovým obratem mezinárodního obchodu s touto komoditou, jenž v roce 2001 dosáhl úrovně 7,7 miliardy USD a v roce 2002 pak hodnoty 7,6 miliardy USD. Je naprosto evidentní, že zmíněné dotace tlačí na snižování ceny bavlny na světových trzích. Takováto situace má ale velice negativní dopad na pěstitele v rozvojových zemích. Příkladem mohou být oblasti západní Afriky, kde bavlna tvoří 45–55 procent příjmů

z vývozu států jako jsou Benin, Burkina Faso a Mali. V Čadu se jedná dokonce o 79 %.

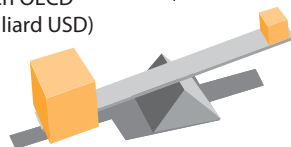
Podobně zhoubné důsledky přitom přináší i opatření upravující masivní export subvencovaného evropského cukru a mléka či rýže z EU, Japonska a USA. Kupř. dotace na jednu krávu na jediný den dosahuje v zemích Evropské unie průměrně 2 dolary denně, což samo o sobě je uznávaná oficiální hranice chudoby pro lidi. V obchodech západní Afriky se tak dost nepochopitelně můžeme setkat se sušeným mlékem z Evropy. Ačkoli např. Mali disponuje 6,5 miliony kusů dobytka, dováží se tam ročně na 9 tisíc tun evropského sušeného mléka.

Lomé - Cotonou - EPAs

Evropské hospodářské společenství a později Evropská unie od sedmdesátých let řídila svůj ekonomicko-rozvojový přístup k bývalým koloniím v Africe, Karibiku a Tichomoří (ACP Countries) dle preferenčních dohod z Lomé. Podle těchto úmluv měly rozvojové země zvýhodněný přístup na evropské trhy a byla jim též poskytována zvláštní ekonomická podpora. Přijetím nových dohod z Cotonou EU více méně potvrdila dohody z Lomé a jejich působnost prodloužila do roku 2007. Současné rozhovory v rámci EPAs (Economic Partnership Agreements) mají vést na základě tzv. reciprocity k větší otevřenosti trhů rozvojových zemí exportu zboží z EU. Reciprocity tak přináší zlepšení vývozních možností států EU, ale rychlá liberalizace zároveň podkopává možnosti vlastní politiky nejhudších zemí pro rozvoj, včetně jejich rozpočtových příjmů. Postupná liberalizace v přístupu na trh EU pak snižuje šance těch nejméně rozvinutých zemí na export do EU, protože se obrušují jejich výhody oproti více rozvinutým zemím (tzv. eroze preferencí). Velkým problémem nadále zůstávají vývozy dotované produkce, které již v současné době likvidují konkurenci v méně rozvinutých zemích.

Podpora zemědělství
v zemích OECD
(300 miliard USD)

Rozvojová pomoc
(69 miliard USD)

8. cíl:

Budovat světové partnerství pro rozvoj

Řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států.

Se specifickými problémy se potýkají vnitrozemské státy – nemohou využívat výhod levné námořní dopravy a jejich území je často vzdáleno hlavním exportním trhům. Proto také většina z nich zaznamenala v průběhu 90. let minulého století neuspokojivé ekonomické výsledky. U 15 z 24 vnitrozemských států, pro něž jsou k dispozici data, došlo během zmíněného období ke snížení reálného HND na obyvatele.

Malé ostrovní rozvojové země zase disponují dosti omezenou surovinovou základnou a musí platit vysoké ceny za dodávky energie. Malý domácí obchodní prostor nedokáže hospodářské potřeby státu nasycit, takže vznikají silná pouta závislosti na několika vnějších trzích. K tomu se přidává i malá odolnost zvládat přírodní katastrofy či omezené množství zdrojů umožňující chránit své křehké ekosystémy. Příkladem může být Haiti: v minulosti bylo téměř úplně odlesněno (kvůli zakládání plantáží) a dnes má jen málo šancí, jak se bránit tropickým hurikánům. Zemi sužuje rozsáhlá eroze a úbytek úrodné půdy. Mnoho obyvatel se tudíž snaží vystěhovat – někteří experti proto mluví o environmentální migraci. V budoucnu lze očekávat problémy spojené se zvyšováním hladiny oceánů v důsledku globálního oteplení a rostoucího tempa tání ledovců. Pokud se tyto hypotézy o klimatických změnách a jejich sociálních následcích potvrdí, mnoho ostrovních zemí v Indickém a Tichém oceánu může přestat úplně existovat. Jejich obyvatelé se stanou environmentálními uprchlíky hledajícími nová bydliště, půdu a zaměstnání.

Ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit a realizovat strategie směřující k zajištění slušné a produktivní práce pro mladé lidi.

Osmdesát pět procent světové populace „mladých“ (ve věku 15–24 let) dnes obývá třetí svět. Tito lidé tvoří v rozvojových zemích 23 % celkové pracovní síly (v rozvinutých zemích jen 14 %) a jejich možnosti dosáhnout vyšší úrovně vzdělání či kvalifikace jsou značně omezené.

Mladí lidé představovali v roce 2003 47 % ze 186 milionů lidí, jež byli ve světě klasifikováni jako nezaměstnaní. Ve všech regionech je přitom míra nezaměstnaných „mladých“ několikrát vyšší než u starších ročníků. Z tohoto pohledu panuje nejhorší situace v jižní a jihovýchodní Asii, kde zůstává bez práce šestkrát, resp. pětkrát více mladých lidí než starších zaměstnanců. Nezaměstnanost mladých lidí má i svůj „ženský rozměr“ – ženy získávají práci mnohem méně často než muži.

Mezinárodní organizace práce (ILO) odhadovala, že mezi lety 2002 a 2003 stoupl počet nezaměstnaných „mladých“ o téměř dvě procenta. Obecná nezaměstnanost přitom ve stejném období vzrostla jen o 0,2 %. Zvláště významný posun tohoto druhu zaznamenaly regiony jižní Afriky, kde se počet mladých lidí bez práce zvýšil mezi léty 1995 a 2000 z 45 na 56 %.

Nezaměstnanost mladých lidí lze považovat za indikátor budoucí stability společnosti. Snížení chudoby nemůže být dosaženo bez snížení současné míry nezaměstnanosti. Světový trh práce bude muset absorbovat dalších 514 milionů praceschopných lidí, kteří jsou očekáváni v období 2003 – 2015 a jejichž integrace bude záviset na úsilí tvůrčí konceptci zaměstnaneckých politik.

14.
16.
úkol

8. cíl:

Budovat světové partnerství pro rozvoj15.
úkol

Komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí.

Část dluhů nelegitimní

Mnoho nejchudších zemí i zemí se středními příjmy se potýká s ohromným břemenem dluhové zátěže. Globální partnerství pro rozvoj proto také požaduje výrazné snížení jejich zadlužení.

Velká část dluhů vznikla v sedmdesátých letech 20. století, v době válek na Středním východě, které způsobily enormní nárůst cen ropy. Ropné krize vyvolaly pokles cen komodit, na jejichž vývozu byly tyto země závislé. Část dluhů vznikla také špatným plánováním, nebo neodpovědnými půjčkami často zkorumpovaných vlád. V dobách studené války podporovaly nesmyslnými úvěry obě znesvářené strany diktátorské režimy v rozvojových zemích.

Zvláštní kapitolou jsou tzv. nelegitimní či zavřeníhodné dluhy. Jde o úvěry poskytnuté představitelům despotického režimu k udržení se u moci. Jsou tedy dluhem konkrétního člověka, a ne státu. Nebyly u nich totiž splněny všechny zákonné podmínky. Stejně tak nelegitimním je úvěr poskytnutý proti zájmu obyvatel státu, nebo sloužící k potlačování jejich práv.

Je těžké soudit, kde leží větší část viny, je však jasné, kdo za ni pyká. Jsou to ti nejchudší. UNDP k tomu již v roce 1997 uvedlo: „Chudé země s vysokou mírou zadluženosti

potřebují okamžitou úlevu, nikoliv sliby do budoucna. Citelná úleva pro 20 nejvíce zadlužených zemí by stála mezi 5,5 až 7,7 miliardami dolarů, což je přibližně tolik jako výstavba zábavního parku EuroDisney ve Francii. Tyto poměrně malé finanční náklady jsou v příkrém rozporu se strašlivými lidskými důsledky pokračující nečinnosti (...) Pokud by byly vysoce zadlužené země zbaveny každoročních splátek, mohly být tyto prostředky použity na investice, které by v samotné Africe mohly do roku 2000 zachránit život zhruba 21 milionům dětí a umožnit přístup k základnímu vzdělání 90 milionům dívek a žen.“

Pokud by byly nejvíce zadlužené země zproštěny v roce 1997 splácení dluhů, mohlo být jen do roku 2000 zachráněno na 21 milionů lidských životů.

Stávající přístupy nestačí

Dluhy nezávislých států se dnes řeší především na dvou uzavřených a neveřejných fórech. Pařížský klub je neformální platformou nejbohatších věřitelských států, jehož zasedání se účastní coby poradce rovněž Mezinárodní měnový fond. Londýnský klub shromažďuje největší soukromé věřitele. Zadlužené země na jejich půdě sice mohou předložit návrhy řešení, ale další jednání a rozhodování se koná za zavřenými dveřmi.

Součástí mezinárodního úsilí o udržitelnost zadluženosti je Iniciativa nejvíce zadlužených zemí (Heavily Indebted Poor Countries – HIPC Initiative).

Již v roce 1996 přislíbily Světová banka a Mezinárodní měnový fond oddlužení jedenácti zemím v rámci iniciativy HIPC a k těmž se zavázala pod tlakem mezinárodní kampaně za odlužení (Jubilee / Milostivé léto – petici za odlužení podepsalo 22 milionů lidí) i G8 na svém zasedání v Kolíně nad Rýnem v roce 1999, kdy slíbily odpustit sto miliard amerických dolarů. Po devíti letech se podařilo dosáhnout oddlužení jen 18 zemí HIPC (tj. 22 procent nejchudších zemí) ve výši přibližně čtvrtiny přislíbené částky (počítáno z nominálního dluhu). Nejedná se ani o 100% oddlužení, jak se o tom mluvilo na zasedání G8 v Gleneagles, například Zambii bude dluh snížen o 36 %, Bolívii o pouhých 19 %.

Oddlužení si z velké části zaplatí chudé země samy! Dluhy, které mají oddlužované země u Světové banky (prostřednictvím agentury IDA), budou sice zcela odpuštěny, ale zároveň bude stejnou měrou snížena pomoc, která by jinak byla těmto zemím poskytnuta. IDA dostane oddlužovanou částku vyplacenu od G8, ale bude ji přerozdělovat jedenaosmdesáti nejchudším státům. Oddlužované země však vyplatí takto podstatně ukrácený podíl jen v tom případě, že splní podmínky G8, což znamená především odstranění všech obchodních bariér, do kterých se budou počítat i ochranná opatření, např. odmítání geneticky manipulovaných plodin, ochrana před jedovatými látkami, apod. Nejchudší státy tak mají jen mizivou šanci získat z oddlužení více prostředků na školství, zdravotnictví a potravinovou bezpečnost.

Diskuze se vede o udržitelnosti dluhové zátěže. Vychází se především z tzv. kvóty dluhové služby, což představuje poměr závazků (velikost roční splátky dluhu a jeho úroků) vůči jednoročním příjmům daného státu z exportu. U zemí s nízkými či středními příjmy byla tato míra dluhové služby v období 1990 – 2000 průměrně 18 %. Mezinárodní finanční instituce nejprve předpokládaly snížení této kvóty na 15 %, později pod tlakem

přistoupily na procent deset. Jubilee žádala snížení hranice na 5 %, jak tomu bylo při odlužování Spolkové republiky Německo v roce 1953, kdy byla zbavena většiny svých válečných i předválečných dluhů.

Jak oddlužovat

Extrémní zadluženost působí, že se chudým zemím nedostává prostředků pro vlastní rozvoj. Mnozí experti požadují úplné vymazání bilaterálních dluhů a snížení ostatních minimálně o 90 % s tím, že získané peníze budou cíleně investovány na boj proti chudobě, zachování kvalitního životního prostředí a celkový rozvoj.

Nelegitimní dluhy by měly být odpuštěny všem zemím v plné míře, jak to požaduje vláda USA pro Irák.

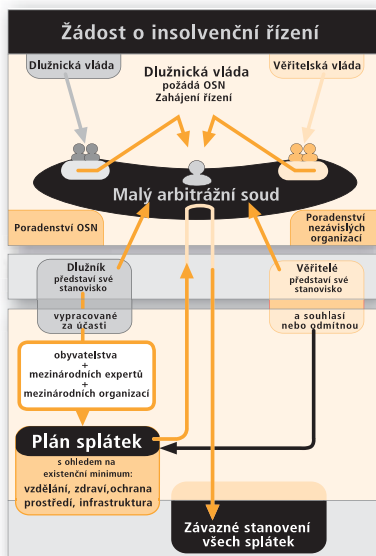
Irácké dluhy vůči České republice

“Irák dluží České republice čtyři miliardy korun. Na tomto dluhu se civilní dodávky podílejí zhruba 100 miliony korun a zbytek představují závazky za dodaný vojenský materiál. Z celkové částky by mohla vláda České republiky Iráku odpustit přibližně třetinu. České televizi to řekl premiér Vladimír Špidla.”

Vzhledem k tomu, že podpora diktátorského režimu Saddáma Husajna byla od samého počátku nelegitimní, měly by být smazány všechny české úvěry na vojenské dodávky.

„V jiných případech volíme naprosto odlišnou, úplně protilehlou taktiku, to znamená, že nacházíme soukromé investory, kterým prodáme ty naše pohledávky, nechť se oni potom zlobí s tou dlužnickou zemí sami.“ – Ladislav Zelinka, náměstek ministra financí, pro BBC.

Prodejem dluhů na sekundárních trzích a zpětným prodejem dluhu jedné z nejchudších zemí světa - Zambie, jsme si vysloužili přezdívku „Čeští kramáři“.

Ve státech, kde není možno zajistit transparentní nakládání s prostředky, by měly být vytvořeny výměnné fondy (swap), z nichž budou financovány projekty pod mezinárodní kontrolou a oddlužení bude záviset na způsobu jejich čerpání.

Transparentnost a odpovědnost

Velkým problémem zůstává další nezodpovědné přijímání i poskytování úvěrů. Aby bylo do budoucna zabráněno neodpovědnému úvěrování a netransparentnosti, je třeba nastolit nové vztahy mezi suverénními dlužníky a věřiteli. K tomu by měly sloužit dluhové arbitráže či soudy, které by vedle legitimacy dluhů a splátkového kalendáře posuzovaly také základní finanční požadavky k udržení rozvoje státu – sociální výdaje, náklady zdravotnictví, školství, potravinová bezpečnost, veřejné služby a přístup k pitné vodě, péče o základní infrastrukturu atd.

Věřitelské státy, jako Česká republika, by měly přijmout na národní úrovni patřičné

zákony, které budou jednoznačně definovat podmínky poskytování úvěrů a státních garancí. Kromě smysluplnosti projektů musí zohledňovat i politickou situaci a riziko využití těchto prostředků proti zájmům obyvatelstva. Jedině tak lze vybědnout ze začarovaného kruhu astronomické zadluženosti.

Mikroúvěry – 50 dolarů jako základ podnikání

Klasické granty či úvěry jsou v rozvojovém světě pro běžného člověka naprosto nedostupné. Drobní farmáři či výrobci nemají čím ručit a jimi požadované sumy jsou pro banky naprosto nezajímavé. Proto vznikl systém tzv. mikrofinancování, který otvírá drobným podnikatelům a chudým lidem možnost snadno přístupných úvěrů. Mikroúvěry zpřístupňují finanční sektor i chudým vrstvám rozvojového světa, pomáhají budovat nová pracovní místa a posilují postavení žen.

V roce 2002 existovalo přes deset tisíc mikroúvěrových společností, které poskytovaly drobné úvěry třiceti milionům lidí a jejich obrát činil 2,5 miliardy dolarů (průměrná výše půjčky tedy činila 83 dolarů). Devadesát procent zadatelů o úvěr ho používá k financování vlastního zaměstnání. Studie v Bangladéši prokázaly, že přes 48 % klientů se díky mikroúvěrům dokázalo vlastními silami dostat z chudoby. V posledních letech se rozvíjí i mikrosporeň, které usnadňuje lidem ukládat své úspory a zároveň rozšiřovat nabídku úvěrů.

K financování mikroúvěrů slouží mikrofinanční fondy. Ty byly postaveny na družstevním bankovníctví a lidé z bohatých zemí do nich ukládali své peníze s úrokem 1-3 %. Později, po klientském tlaku na etické spoření (ukládání peněz do bank či fondů, z nichž není financováno neetické podnikání – zbrojní průmysl, některá energetická či chemická odvětví apod.), vyvinuly i některé velké bankovní domy fondy, které financují pouze mikrofinanční systémy či rozvojové projekty. Část peněz poskytují také některé vlády prostřednictvím rozvojových programů.

Rok 2005 byl Valným shromážděním OSN vyhlášen Mezinárodním rokem mikroúvěrů.

8. cíl:

Budovat světové partnerství pro rozvoj

Ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích.

Z celkového podílu světové populace bez pravidelného přístupu k lékům žije 80 procent lidí v zemích s nízkými příjmy; jenom 0,3 procenta takto postižených lidí pak žije v bohatých státech. Za posledních 25 let přitom ochrana patentovaných léků soustavně narůstá. Přestože ekonomové vnímají tento jev jako vhodný nástroj ke zvýšení motivace farmaceutických společností, dostupné údaje ukazují, že stávající tendence má protirozvojové rysy: ze všech 1 400 léků vyvinutých během 25 let jich bylo na léčbu tropických nemocí určeno pouhé jedno procento. Přestože epidemie tohoto druhu zabíjí desetitisíce, vzhledem k chudobě potenciálních klientů nejsou pro farmaceutické koncerny zajímavé. Místo toho se orientují na tzv. "rádoby léky" většinou s malým či žádným léčivým účinkem. Stejně tak motivace investovat do vývoje vakcín proti tropickým chorobám je u farmaceutických koncernů minimální.

Více než 40 milionů lidí světa dnes žije s virem HIV či nemocí AIDS. V chudých zemích má přístup k antiretrovirálním lékům (ARV), zpomalujícím postup nemoci, jen asi 300 tisíc z nich. Základní překážku představuje vysoká cena těchto prostředků, uměle udržována firmami, jež vlastní příslušné patenty.

Levné léky pro všechny?

WTO přijalo v roce 2003 ustanovení, umožňující vyvázet do chudých zemí léky vyráběné pod povinnou licenci, které patentová práva omezuje. Toto „Rozhodnutí

30. srpna“ ovšem doprovází řada omezení a výjimek, takže se prosadit levný dovoz medikamentů do chudých zemí v konečném důsledku nepodařilo. Nejchudším státům bylo sice dovoleno vyrábět kopie léků (generika) na vlastním území, tyto země však nemají dostatek kapacit na vybudování potřebných zařízení. Státy jako Indie či Jihoafrická republika, které by mohly levně vyrábět kopie ARV, měly výjimku udělenou pouze do roku 2005 a pod tlakem bohatých zemí produkci omezily vlastními zákony.

Farmaceutické koncerny veřejně oznámily zlevnění ARV až o 98 procent. Šlo však jen o první řadu z dvou- či třířadových pevných kombinací ARV, u nichž pacient musí při přechodu na účinnější druhou či třetí řadu použít celou doporučenou kombinaci. U druhých řad pak došlo pouze k 70 % zlevnění.

17. úkol

tabulka 4 Srovnání ceny antiretrovirálních generik

	3TC/d4T/NVP		TDF+ddI+LPV/r		Poměr ceny 2.řady k 1.řadě
	1.řada	2.řada	1.řada	2.řada	
Západní země	8.773,-USD/rok	13.151,-USD/rok	1.5 x dražší		
Rozvojové země	154USD/rok	3.950,-USD/rok	26 x dražší		
Sleva	98 %		70 %		

Zdroj: United Nations Statistics Division

Potřeby k překonání tohoto problému shrnul ve svém usnesení ke světovému dni AIDS Evropský parlament. Zdůraznil právo každého člověka na přístup k lékařské péči, nutnost zvýšit dotace na výzkum a vyzval Komisi k štedrému financování Globálního fondu i Populačního fondu OSN (UNFPA), který se po té, co ho přestaly dotovat USA, dostal do existenčních problémů. Parlament apeloval na státy, aby se zřekly práva na uplatnění dohody TRIPS v této oblasti a umožnily farmaceutickým společnostem poskytovat levné generické léky.

8. cíl:

Budovat světové partnerství pro rozvoj18.
úkol

Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti.

Energie pro rozvoj

Dle různých odhadů dnes postrádají asi dvě miliardy lidí přístup ke zdroji elektrické energie a až tři miliardy zemské populace využívají jako hlavní energetický zdroj pouze biomasu (dřevní hmota, dřevěné uhlí nebo trus zvířat). Mnoho žen tak tráví až tři hodiny denně sběrem palivového dříví. Dle organizace Intermediate Technology Development Group navíc zemřou každoročně dva miliony lidí (většinou děti), jelikož je jejich domov znečištěn kouřem z vaření na otevřeném ohni. Energeticky efektivnější kamna či sporáky by přitom mohly ušetřit velkou část paliva i zabránit únikům zhoubných exhalací.

Absence přístupu k energiím se projevuje v městském i vesnickém prostředí. V případě vesnic lze ale využít přirozené decentralizovanosti alternativních zdrojů, která snižuje přenosové náklady a zároveň vytváří lokální pracovní místa. Rovněž se musíme zaměřit na podporu znovuzalesňování.

Telekomunikace slouží rozvoji

V období 1990-2002 počet předplatitelů telefonních linek a majitelů mobilních telefonů rostl nejvíce ve východní Asii, kde byl zaznamenán posun ze 2,4 na 38 uživatelů na 100 obyvatel. V jihovýchodní Asii stoupl tento poměr z 1,4 na 16. Podobné trendy se objevily i v Oceánii, jižní Asii a subsaharské Africe, ovšem v těchto oblastech zůstává množství předplatitelů i nadále na velmi nízké úrovni (kolem 5 na 100 obyvatel). Zvlášť v případě Afriky je ale běžné sdílení aparátů více lidmi,

takže v konečném důsledku disponuje telefonem mnohem větší část populace.

Ještě dynamičtější rostly služby vázané na mobilní telefony, jelikož budování infrastruktury pro tento druh telekomunikací se ukazuje být méně nákladným. V roce 2002 měl mobilní přístroj k dispozici každý pátý obyvatel planety a v Africe je v současnosti dokonce více majitelů mobilních telefonů než předplatitelů pevných telefonních linek.

Přibližně 10 % (625 mil.) světové populace mělo v roce 2002 přístup k internetu, více než 70 % z nich však žilo v hospodářsky rozvinutých zemích.

Privatizace může uškodit

Ulehčení komunikace a přístupu k informacím může nabídnout dosud znevýhodněným skupinám nové perspektivy. Aby však mohly ze stávajícího trendu opravdu těžit i chudé vrstvy (v rozvojových zemích naprostá většina obyvatel), je nutné rozšířit služby a odpovídající infrastrukturu také do vesnických oblastí, často velmi vzdálených od ekonomických center, a zároveň též využít opatření, která by chudým přístup k informačním a komunikačním sítím ulehčovala. Zjištění expertů z Harvardského fóra 2004 ukazují, že se tak doposud neděje: „*Pokud se podíváme na výši sazeb, které musí Afričané za přístup k informačním a komunikačním kanálům platit, je jasné, že za stávajících podmínek ke skutečně plošnému rozšíření nedojde. Privatizace se v tomto neukázala jako spásné řešení; spolu s nedostatkem efektivních regulačních mechanismů v mnoha státech způsobila vytvoření soukromého monopolu, jenž na podobné politice žádný zájem nemá.*“

Zdroje a další informace

Texty brožury v elektronické podobě najdete na www.ceskoprotichudobe.cz.

Zdroje k více cílům:

- Development Gateway
  - topics.developmentgateway.org
- Zpravodajství Econnect – www.ecn.cz
- Ekumenická akademie Praha
  - www.ekumakad.cz
- Eldis Gateway to Development Information – www.eldis.org
- Infoservis společnosti Člověk v tísni
  - www.infoservis.net
- Oxfam International – www.oxfam.org
- Oxfam UK – www.oxfam.org.uk
- Rozvojovka – www.rozvojovka.cz
- UNICEF – www.unicef.org/publications
- Mezinárodní organizace práce (ILO)
  - www.ilo.org
- Oficiální stránky Rozvojových cílů tisíciletí
  - www.unmillenniumproject.org,
odtud např. dokument „Investing in Development – A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals“
- www.unmillenniumproject.org/reports/index.htm
- United Nations Development Programme
  - www.undp.org

Statistická data:

- Oficiální indikátory k jednotlivým úkolům
  - United Nations Statistics Division
    - millenniumindicators.un.org/unsd/mi/mi_goals.asp
- www.unicef.org/statistics/index_24183.html
- www.wri.org
- devdata.worldbank.org/data-query

Další zdroje k jednotlivým cílům:

1

- www.project-syndicate.org
  - zejména články Stiglitze a Sachse
- www.foodfirst.org
- www.brot-fuer-die-welt.org
- www.gmo-watch.org
- www.fao.org
- www.who.org

2

- www.unesco.org

3

- www.unfpa.org
- www.whrnet.org
- zenskaprava.ecn.cz

6

- www.healthgap.org
- www.doctorswithoutborders.org

7

- www.globalpolicy.org
- www.greenpeace.org
- www.iea.org
- www.unhabitat.org
- www.wri.org

8

- www.accessmed-msf.org
- www.corporatewatch.org
- www.erlassjahr.de
- www.fairtrade.cz
- www.itdg.org
- www.jubileesouth.org

Seznam zkratek

FAO = Organizace pro výživu a zemědělství OSN (Food and Agriculture Organisation)

HND = hrubý národní důchod vyjadřuje roční hodnotu produktu z výrobních prostředků vlastněných rezidenty daného státu. Životní úroveň zobrazuje lépe než HDP, které naopak zobrazuje produkt vytvořený na území státu bez ohledu na to, kam plynou příjmy z výrobních faktorů (platy, dividendy, úroky apod.)

HDP = Hrubý domácí produkt.

ILO = Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization)

LDCs = nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries) – dle klasifikace OSN. Jedná se o nejchudší z rozvojových zemí. Určujícími kritérii jsou: nízká míra zahraničních investic, gramotnosti a podíl průmyslové výroby na HDP. V současnosti je jako LDCs klasifikováno 50 zemí. Jejich seznam naleznete na <http://www.un.org/special-rep/ohrrls/l dc/list.htm>

MMF = Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)

ODA = oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance) je nejčastějším druhem rozvojové pomoci. Výbor rozvojové pomoci OECD ji charakterizuje: ODA plyne do rozvojových zemí a mezinárodních organizací

z oficiálních agentur států a samospráv či jejich výkonných orgánů. Přičemž každá transakce je poskytnuta s důrazem na podporu zdravého hospodářského rozvoje. Nejméně čtvrtina z prostředků je přímo darována.

UN-Habitat = Program lidských sídel OSN (United Nations Human Settlements Programme)

OECD = Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development). Její členové financují takřka celou světovou výši ODA.

OSN = Organizace spojených národů

SNS = Společenství nezávislých států

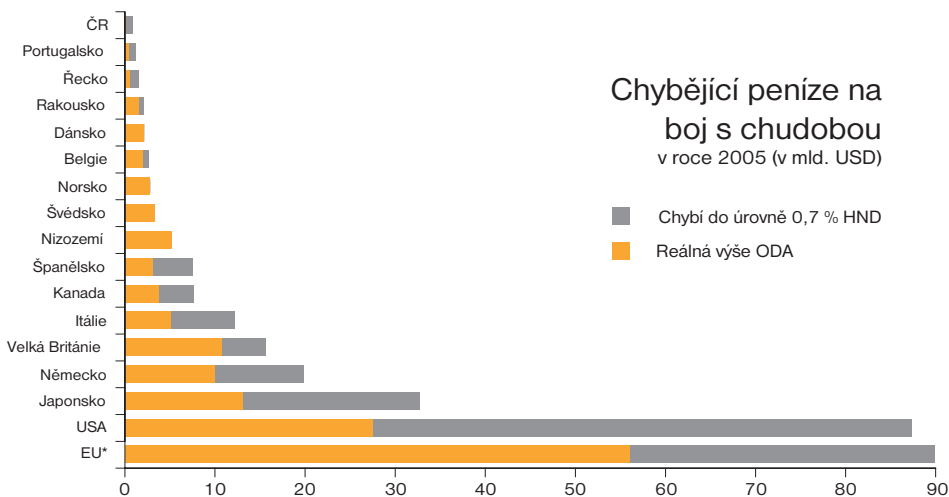
UNDP = Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)

UNESCO = Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

UNICEF = Dětský fond OSN (United Nations International Children's Emergency Fund)

WHO = Světová zdravotnická organizace (World Health Organisation)

Tabulková příloha

* Součet ODA členských zemí Evropské unie

Zdroj: vlastní propočty dle OECD DAC

Pokrok v rozvojových regionech (srovnání s rokem 1990)

	Východní Asie		Jihovýchodní Asie		Jižní Asie		Západní Asie		Severní Afrika		Subsaharská Afrika		Latinská Amerika a Karibik		Oceánie		SNS	
	1990	2001/02	1990	2001/02	1990	2001/02	1990	2001/02	1990	2001/02	1990	2001/02	1990	2001/02	1990	2001/02	1990	2001/02
HDP na obyvatele (v konst. 1995 USD)	351	943	1 012	1 421	379	547	2 868	3 070	1 263	1 484	595	581	3 290	3 735	1 017	1 112	-	-
Podvýživa - míra výšvlu (%)	16	11	17	13	25	22	7	10	5	4	35	33	13	10	25	27	-	-
Čistý podíl dětí zapsaných do základní školy (%)	98	92	92	91	73	80	81	83	82	92	54	62	86	96	74	79	-	-
Podíl dívek a chlapců na středních školách (%)	-	-	0,97	0,98	0,74	0,77	0,76	0,79	0,94	0,96	0,81	0,79	1,09	1,07	0,89	0,93	-	-
Míra dětské (<5 let) úmrtnosti (na 1000 dětí)	48	38	78	48	126	93	68	61	87	41	186	174	54	34	86	78	41	44
Materská úmrtnost (na 100 000 živě narozených)	-	55	-	210	-	520	-	190	-	130	-	920	-	190	-	240	-	-
Část rozlohy zalesněná (%)	15	17	54	49	14	13	3	3	1	1	29	27	50	48	68	66	-	-
Přístup k vodovodu (%)	72	78	73	79	71	84	83	88	88	90	49	58	83	89	51	52	92	93
Přístup k hygienickým zařízením (%)	24	45	48	61	20	37	79	79	65	73	32	36	69	75	58	55	84	83
Podíl městského obyvatelstva žijícího ve slumech (%)	41	36	37	28	64	59	34	35	38	28	72	72	35	32	25	24	-	-
Průhledná volební úroveň (na 100 obyvatel)	2	38	1	16	1	5	10	42	3	17	1	5	6	36	3	9	13	29

Zdroj: Materiál OSN: Investing in Development - A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals

ČESKO **PROTI** CHUDOBE

1. Zřízením rozvojové agentury zefektivnit a zprůhlednit rozvojovou spolupráci tak, aby skutečně reflektovala priority rozvojových zemí a přispívala k naplňování Rozvojových cílů tisíciletí, nikoli aby sloužila k podpoře exportu České republiky.

Česko dosud nepřikročilo k zásadní reformě programu rozvojové spolupráce od jejího obnovení v roce 1995. Požadujeme, aby se správou finančních prostředků na rozvojovou spolupráci zabývala profesionální rozvojová agentura a nikoli nekoordinovaní úředníci na devíti ministerstvech, abychom dosáhli možnosti koordinace s ostatními evropskými zeměmi. Požadujeme, aby projekty byly definovány především podle Rozvojových cílů tisíciletí, ne podle momentálních zahraničně-politických zájmů. Je nezbytné, aby prostředky byly poskytovány na boj proti extrémní chudobě a zajištění základních sociálních služeb v rozvojových zemích a ne na podporu českého exportu.

2. Zvyšovat objem oficiální rozvojové pomoci České republiky v souladu s našimi mezinárodními závazky na 0,7 procent HND do roku 2015.

Prostředky poskytované Českou republikou na rozvojovou spolupráci tvoří v současnosti jen 0,11 % jejího hrubého národního důchodu (HND). Přitom vyspělé státy světa se již před 36 lety zavázaly zvýšit svoji pomoc chudým zemím na 0,7 % HND. O tom, že Česká republika mezi vyspělé státy patří, není pochyb – je členem Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), sdružující rozvinuté země světa, je součástí Evropské unie. Podle Indexu lidského rozvoje OSN (HDI), který se používá jako měřítko vyspělosti státu, je Česká republika třicátým druhým nejlepším místem na světě pro život a podle Světové banky je 34. nejbohatší zemí planety, což ji řadí mezi nejbohatší pětinu států.

Bílou páskou (White Band) lidé na celém světě vyjadřují svou podporu boji proti chudobě.

Ačkoliv v období krizí a přírodních katastrof dokážeme být velkorysí a štědrí, na dlouhodobý rozvoj dáváme devětkrát méně než Norové a třiapůlkrát méně než průměrný Evropan. Česká vláda slíbila usilovat o zvýšení prostředků na rozvojovou spolupráci na 0,17 % do roku 2010. Jenže už v roce 2015 by měly být splněny Rozvojové cíle tisíciletí definované OSN, k čemuž se zavázaly všechny státy včetně Česka. A to bez dosažení podílu alespoň 0,7 % HND nepůjde.

3. V přijímajících zemích prosazovat odpovědnou tvorbu a uskutečňování národních programů k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí a to za spoluúčasti a pod demokratickou kontrolou občanské společnosti.

Pro efektivnější využití zdrojů rozvojové spolupráce je nutné vytvořit nový komunikační rámec mezi dárcovskými a přijímacími zeměmi, který bude odrážet reálné rozvojové potřeby. Strategické rozvojové plány musí být založeny na spolupráci veřejného, občanského i privátního sektoru a musí se zaměřovat především na dosud marginalizované skupiny a regiony. Společně utvářené kontrolní a hodnotící mechanismy nesmí být nástroji zdržování a nátlaku, ale mají zabránit korupci na obou stranách, zvyšovat potenciál dobrého vládnutí v cílových zemích a zlepšovat rozvojovou spolupráci v zemích dárcovských.

4. Posilovat prostřednictvím českých programů rozvojové spolupráce postavení žen v chudých zemích.

V rámci všech programů integrovat politiku gender mainstreamingu, tzn. ve všech politikách, přijímaných opatřeních a programech (včetně jejich financování) zohledňovat rovné příležitosti a rovná práva žen a mužů a naplňovat Pekingskou deklaraci a Platformu pro akci přijatou na 4. Konferenci o ženách a závazky Konvence o eliminaci všech forem diskriminace žen (CEDAW). To je nezbytné zejména proto, že ženy jsou obecně více ohroženy chudobou a dopady netransparentních rozhodnutí, na nichž se z důvodů své nízké politické účasti nepodílejí nebo podílet nemohou.

5. V maximální možné míře zbavit nejchudší země nesplacitelných dluhů, které mají u bohatých států, Mezinárodního měnového fondu, Světové banky a dalších věřitelů. Zcela zrušit veškeré nelegitimní dluhy, které vznikly bez vědomí občanů a byly použity proti jejich zájmům.

Odpuštění neúnosných dluhů by pro rozvojové země znamenalo možnost investovat do školství a zdravotnictví sedmkrát více než dostávají v rámci rozvojové pomoci. To by mohlo zachránit ročně život zhruba 7 milionům dětí a umožnit přístup k základnímu vzdělání 30 milionům dívek a žen. Zároveň s oddlužením je třeba vytvořit mechanismus, který do budoucna zabrání nelegitímním dluhům a neodpovědnému úvěrování. Vhodným nástrojem by byla např. arbitráž o dluzech.

6. Zajistit spravedlivá a transparentní pravidla mezinárodního obchodu a jejich naplňování v politice vlád a mezinárodních institucí tak, aby jednostranně nezvyšovala bohaté země.

Díky malé ekonomické síle, politickému vlivu a omezeným možnostem analyzovat a vyjednávat své zájmy měly chudé země doposud malý vliv na stanovování pravidel mezinárodního obchodu. Značnému vlivu se naopak těší nátlakové skupiny evropského průmyslu. Chudé země musí dostat silnější hlas ve WTO. Pravidla duševního vlastnictví (TRIPS) je nutno změnit tak, aby chudé země měly přístup k novým technologiím a základním lékům. Vláda by měla mít povinnost zveřejňovat kontakty a návrhy všech organizací, které se snaží ovlivnit její obchodní politiku.

7. Ustanovit závazná mezinárodní pravidla na ochranu veřejných služeb před takovou privatizací a liberalizací, která omezuje rozvoj.

Veřejné služby vždy byly základem rozvoje každé úspěšné země. Občané chudých zemí však trpí nedostatečným přístupem a kvalitou nejzákladnějších služeb, jako jsou zdravotní péče, základní vzdělání či přístup k pitné vodě a sanitárním zařízením nemluvě o přístupu k energiím. Nucenou liberalizací veřejných služeb se zmenšuje prostor chudých zemí uskutečňovat politiku vedoucí k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí. Je třeba veřejně podpořit vyřazení vodohospodářství ze Vše-

obecné dohody o službách v obchodu (GATS) a ukončit podmiňování půjček chudým zemím nebo jejich přístupu na evropské trhy další liberalizací.

8. Zvyšovat společenskou odpovědnost nadnárodních firem v oblasti lidských práv, ochrany životního prostředí a místního rozvoje.

Přestože firmy, které působí prostřednictvím svých poboček v mnoha různých zemích, deklarují v zemi původu své společenské přínosy, v chudých zemích působí opačně. Negativně působí především odčerpávání přírodních zdrojů, katastrofální pracovní podmínky a dětská práce, ekologické škody a negativní působení na místní komunitu. Je třeba, aby i tyto firmy přijaly svou odpovědnost na rozvoji a to ve všech regionech, kde působí. K tomu by měla přispět i společenská odpovědnost velkoobchodu a obchodních řetězců, z nichž se již některé zavázaly prodávat pouze zboží produkované za eticky přijatelných podmínek a například rozšiřovat sortiment zboží Fair Trade.

9. Začít s významným a systematickým snižováním emisí oxidu uhličitého a dalších skleníkových plynů v České republice – globální změny podnebí nejvíce postihnou chudé země.

Podrobné propočty vědců varují, že rostoucí znečištění oxidem uhličitým a dalšími skleníkovými plyny mění světové podnebí; to v příštích desetiletích způsobí častější a silnější povodně, hurikány, vichřice a vlny horka či sucha, šíření tropických nemocí, zaplavlávání pobřežních nížin stoupající hladinou oceánů či ještě větší nedostatek vody ve vyprahlých oblastech. Nejhorší důsledky budou v rozvojovém světě. Česká republika patří v přepočtu na obyvatele mezi evropské rekordmanky v exhalacích oxidu uhličitého a dokonce do první desítky nejhorších průmyslových zemí světa. Příčinou vysokého českého znečištění jsou uhelné elektrárny,

hutě či chemičky, plynutí energií v průmyslu a přibývající auta i kamiony. Přitom čisté a efektivní technologie i potřebná legislativa jsou na stole. Jenom je použít.

10. Ukončit dotovaný vývoz evropské zemědělské produkce pod cenou výrobních nákladů, který poškozuje zemědělce v rozvojových zemích.

Zemědělská politika EU, která byla formulována v kontextu potřeby dosažení potravinové soběstačnosti po druhé světové válce, již v současné době naprosto nevyhovuje. Výsledkem subvencí ve výši dosahující takřka 1 % HDP je chronická nadprodukce, jejíž subvencovaný vývoz do rozvojových zemí ruší tamní zemědělce, a všeobecně užívané intenzivní metody produkce, které mají negativní dopady na životní prostředí, životní podmínky hospodářských zvířat i lidské zdraví. Řešením je přeorientování systému podpor jednak na krajinnotvornou a energetickou funkci zemědělství a dále na rozvoj ekologického zeměděl-

ství, lokální produkce a agroturistiky. Zároveň je třeba okamžitě ukončit podporu vývozu zemědělských produktů do rozvojových zemí.

Nezbytnost racionalizace institucionálního zajištění zahraniční rozvojové spolupráce ČR

Zahraněční rozvojová spolupráce České republiky

Naše země se již od sedmdesátých let pravidelně připojuje k mezinárodním závazkům, z nichž vyplývá princip solidarity mezi lidmi a národy. Z tohoto důvodu uskutečňuje, jako jedna z nejbohatších zemí planety, zahraniční rozvojovou spolupráci (ZRS).

Vedle svého hlavního cíle, kterým je omezení extrémní chudoby v rozvojových zemích, přispívá rozvojová spolupráce k šíření základních hodnot (lidská práva, demokracie). Zároveň také rozvojová spolupráce napomáhá rozvoji přátelských vztahů mezi Českou republikou a partnerskými zeměmi, rozvoji vzájemně výhodných ekonomických vztahů a zajišťování bezpečnosti občanů ČR.

V souvislosti s mezinárodními závazky by ČR měla v následujících letech přistoupit k výraznému navyšování prostředků na ZRS. Pro zajištění efektivního vynakládání těchto prostředků má klíčový význam vhodné institucionální nastavení ZRS.

Proto organizace sdružené v kampani Česko proti chudobě prosazují vznik samostatné rozvojové agentury, která bude technicky koordinovat a řídit zahraniční rozvojovou spolupráci.

Stávající institucionální zajištění bilaterální ZRS

Současný systém bilaterální ZRS ČR charakterizuje výrazná institucionální roztržitost. Za realizaci projektů rozvojové spolupráce je odpovědných devět ministerstev,

každé ve své sféře působnosti. Jednotlivá ministerstva přitom často chápou účel rozvojové spolupráce odlišně. Pro ministerstvo průmyslu a obchodu je rozvojová spolupráce nástrojem podpory exportu, pro ministerstvo vnitra je nástrojem prevence ilegální migrace apod.

Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) ČR plní s podporou tzv. Rozvojového střediska roli koordinátora, postrádá ale efektivní nástroje pro zajištění jednotnosti politiky ZRS.

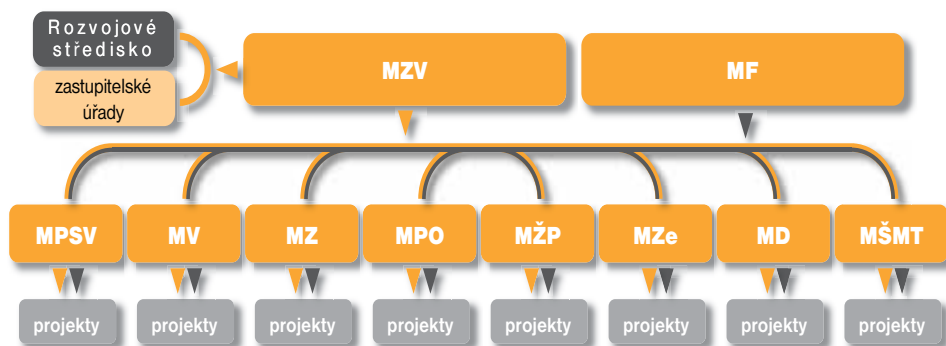
Problémy stávajícího systému

Tento systém nutně vede k těžkopádnosti, neschopnosti pružně reagovat, nesourodosti a nejasné odpovědnosti.

Mezirezortní bariéry jsou překážkou synergického působení spolupráce v souvisejících sektorech v rámci komplexních rozvojových intervencí. Mezi rozvojovými aktivitami ČR v jednotlivých sektorech tak zpravidla chybí žádoucí provázanost, která by odpovídala komplexnosti rozvojových problémů.

Stávající systém také brání efektivní funkční specializaci pracovníků zapojených do administrace rozvojové spolupráce. Nízký počet pracovníků zabývajících se ZRS na jednotlivých ministerstvech vede k tomu, že se stejní pracovníci věnují všem aktivitám se ZRS spojeným. Tato kumulace funkcí obsahuje vysoký potenciál pro korupci, zvláště pak spojení identifikace tématu, formulace zadávací dokumentace a posuzování nabídek v jedné rukou.

Roztříštěnost státního personálu zabývajících se rozvojovou spoluprací do devíti ministerstev také negativně ovlivňuje kvalitu rozhodovacího procesu. Pro řídicí pracovníky na vyšších úrovních řízení je ZRS okrajovou agendou, v důsledku čehož nejsou zpravidla podrobně informováni o celkovém kontextu

rozvojové spolupráce, přestože činí důležitá rozhodnutí. Na tyto pracovníky se soustředí lobbystické tlaky. Mají také rozhodující slovo při jednání se zahraničními partnery, z nichž často vyplývají přísliby spolupráce hrazené ze ZRS.

Stávající institucionální nastavení brání ČR dodržovat vlastní deklarované principy. Česká republika se hlásí k principu, že rozvojová spolupráce má vycházet ze skutečných potřeb partnerských zemí. Rozhodujícím faktorem se ale často stávají nikoli faktické potřeby partnerských zemí, ale ochota českých rezortních ministerstev se v dané rozvojové zemi a v daném sektoru angažovat. Existující systém znemožňuje ČR plnění mezinárodních závazků v oblasti ZRS. V roce 2005 se ČR přihlásila k tzv. Pařížské deklaraci o efektivnosti pomoci, mezi jejíž nejdůležitější body patří důraz na harmonizaci poskytování pomoci dárcovskými zeměmi. Česká republika se ale se svojí rozvojovou spoluprací nemůže efektivně harmonizovat s ostatními dárcovskými zeměmi, když je pro ni vážným problémem harmonizace aktivit jednotlivých rezortních ministerstev.

Standardní modely

Při výběru optimálního modelu institucionálního zajištění ZRS se ČR může inspirovat zkušenostmi západoevropských zemí, které rozvojovou spolupráci v podmínkách demokratického politického systému a tržního hospodářství realizují po několik desítek let.

V celé řadě evropských zemí, například v Nizozemí, Dánsku nebo Irsku, je rozvojová spolupráce ve výhradní kompetenci ministerstva zahraničí.

V jiných státech, například v Belgii, Lucembursku a Rakousku, je uplatňován model, kdy ministerstvo zahraničí definuje politiku rozvojové spolupráce. Její realizací ale pověřuje sobě podřízený technický orgán, tzv. implementační rozvojovou agenturu.

V dalších zemích, například ve Velké Británii, je celá rozvojová spolupráce včetně stanovení priorit v kompetenci agentury pro rozvojovou spolupráci s postavením odpovídajícím nezávislému ministerstvu.

Změna vyžaduje politické rozhodnutí

Každý z výše uvedených systémů lze považovat za výrazně efektivnější systém než aktuální institucionální nastavení rozvojové spolupráce ČR. Kampaň Česko proti chudobě podporuje vznik rozvojové agentury, která bude technickým a organizačním orgánem ministerstva zahraničí. Ministerstvem zahraničí definované a vládou schválené středně a dlouhodobé cíle české zahraniční rozvojové politiky by zadával k realizaci profesionálně i technicky zajištěný orgán – rozvojová agentura. V dané chvíli se jedná o neefektivnější a nejnáze dosažitelné řešení problémů s českou bilaterální zahraniční rozvojovou spoluprací.

Vzhledem k partikulárním zájmům jednotlivých ministerstev nelze očekávat, že potřebná reforma systému rozvojové spolupráce může vyplynout z jednání na nižších a středních úrovních státní správy. Zapotřebí je politického rozhodnutí výkonných a zákonodárných orgánů.

„Žádné zemi, která se skutečně rozhodne bojovat s chudobou, zdokonalovat mechanismy vládnutí či prosazovat hospodářské reformy, nebude upřena šance dosáhnout Rozvojových cílů tisíciletí kvůli nedostatku finančních prostředků.“

Akční plán pro Afriku skupiny G8, 2002

„Podobně jako otroctví nebo apartheid, ani chudoba není nic přirozeného a nezměnitelného. Jejím původcem je člověk a pomocí lidských činů může být také překonána i úplně vymýcena. Takovýto skutek pak není nějakým dobročinným gestem, nýbrž aktem spravedlnosti.“

***Nelson Mandela
na veřejném shromáždění
na Trafalgarském náměstí,
únor 2005***

„Chudoba není něčím, co se prostě „jen tak děje“, jako třeba déšť. Naopak. Je to něco, s čím se dá za poměrně krátký čas leccos udělat.“

***Jeffrey D. Sachs,
ředitel Projektu tisíciletí OSN***

„Nejllepší ochranou před terorem, násilím a válkou je spravedlivý mezinárodní řád.“

***Johannes Rau,
bývalý německý prezident***

„Chudoba je dnes jedním z nejviditelnějších projevů naší civilizace – civilizace plné rozporů a protikladů – civilizace, kterou každý z nás tím či oním směrem pomáhá utvářet. My všichni jsme společně více či méně odpovědní za její dobré i špatné stránky a řešení problémů, které civilizace vyvolává, je naší společnou povinností.“

***Václav Havel
na zasedání Mezinárodního měnového
fondu a Světové banky
v Praze, září 2000***

„Dáváme 50 miliard na rozvoj a 1.000 miliard na zbrojení a to nepovažují za vyvážené.“

***James Wolfensohn,
prezident Světové banky,
únor 2004***

„Jsme první generací, která se může extrémní a hloupé chudobě podívat do tváře. Máme peníze, máme léky, máme na to vědu... ale máme dost vůle na to, abychom z chudoby opravdu učinili historii?“

***Bono Vox,
konference Labour Party 2004***

Organizace podporující požadavky kampaně

ČESKO **PROTI** LUCIDA CHUDOBE

ADRA - Jan Bárta, ředitel

Agentura rozvoje a humanitární pomoci Olomouckého kraje

- Irena Skácelová, ředitelka

ARS - Asociace pro rozvojovou spolupráci - Jakub Kříž, ředitel

Asociace pro Fairtrade - Šárka Špačková, místopředsedkyně

Člověk v tísni - Šimon Pánek, ředitel

Development World Wide - Daniel Svoboda, místopředseda

Divoké Husy, nadace - Martin Balcar, ředitel

Domov Sue Ryder - Ivana Plechatá, ředitelka

EDUCON - Zdeňka Stará, předsedkyně

Ekumenická akademie - Jiří Silný, ředitel

Eurosolar ČR - Milan Smž, předseda

FoRS - Fórum pro rozvojovou spolupráci

- Jan Plešinger, ředitel sekretariátu

Gender Studies - Alena Králíková, ředitelka

Glopolis - Pražský institut pro globální politiku - Petr Lebeda, ředitel

Hnutí DUHA - Martin Ander, ředitel

Humanistické centrum Dialog - Toni Antonucci, místopředseda HCD

Humanistické centrum Narovinu - Dana Feminová, předsedkyně

Humanitas Afrika - Kofi Nkrumah, předseda

INEX - Sdružení dobrovolných aktivit - Petr Kulíšek, předseda

Klub hurá kamarád - Eva Halbrštatová, zást. ředitele

La Strada - Petra Burčíková, ředitelka

Likvidace lepry - Jiří Holý, předseda

Milostivé léto - Tomáš Tožička, národní koordinátor

Poradna pro uprchlíky - Anna Grušová, ředitelka

Sdružení Česká katolická charita

- Vojtěch Rálek, vedoucí odd. humanitární a rozvojové pomoci

Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání

- Pavel Chmelař, člen rady

TODERO - Sdružení pro rozvojovou pomoc

- František Pecháček, předseda

Ústav pro ekopolitiku - Eva Kružčíková, ředitelka

VARA ČR - David Šifra, předseda

Volonté Czech - Ota Maderová, předsedkyně SR

Vysokoškolská humanisté - Táňa Bednářová, předsedkyně

WISE - Jan Beránek, ředitel

Zelený kruh - Zuzana Drhová, ředitelka

Požadavky kampaně

ČESKO PROTI CHUDOBE

1. Zřízení rozvojové agentury zefektivnit a zprůhlednit rozvojovou spolupráci tak, aby skutečně reflektovala priority rozvojových zemí a přispívala k naplňování Rozvojových cílů tisíciletí, nikoli aby sloužila k podpoře exportu České republiky.
2. Zvyšovat objem oficiální rozvojové pomoci České republiky v souladu s našimi mezinárodními závazky na 0,7 procent HND do roku 2015.
3. V přijímajících zemích prosazovat odpovědnou tvorbu a uskutečňování národních programů k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí a to za spoluúčasti a pod demokratickou kontrolou občanské společnosti.
4. Posilovat prostřednictvím českých programů rozvojové spolupráce postavení žen v chudých zemích.
5. V maximální možné míře zbavit nejchudší země nesplacitelných dluhů, které mají u bohatých států, Mezinárodního měnového fondu, Světové banky a dalších věřitelů. Zcela zrušit veškeré nelegitimní dluhy, které vznikly bez vědomí občanů a byly použity proti jejich zájmům
6. Zajistit spravedlivá a transparentní pravidla mezinárodního obchodu a jejich naplňování v politice vlád a mezinárodních institucí tak, aby jednostranně nezvýhodňovala bohaté země.
7. Ustanovit závazná mezinárodní pravidla na ochranu veřejných služeb před takovou privatizací a liberalizací, která omezuje rozvoj.
8. Zvyšovat společenskou odpovědnost nadnárodních firem v oblasti lidských práv, ochrany životního prostředí a místního rozvoje.
9. Začít s významným a systematickým snižováním emisí oxidu uhličitého a dalších skleníkových plynů v České republice – globální změny podnebí nejvíce postihnou chudé země.
10. Ukončit dotovaný vývoz evropské zemědělské produkce pod cenou výrobních nákladů, který poškozují zemědělcům v rozvojových zemích.